

XOSÉ M.ª ALVAREZ BLÁZQUEZ

LUIS AMADO CARBALLO

VIDA E OBRA
ESCOLMA DE TEXTOS

PUBLICACIÓNS DA REAL ACADEMIA GALLEGA

A CORUÑA

1982

ACADEMIA
GALLEGA
CORUÑA

90

1982

REAL ACADEMIA
GALEGA
A CORUÑA

30390
30659

Biblioteca

XOSÉ M. ALVAREZ BLÁZQUEZ

LUIS AMADO CARBALLO

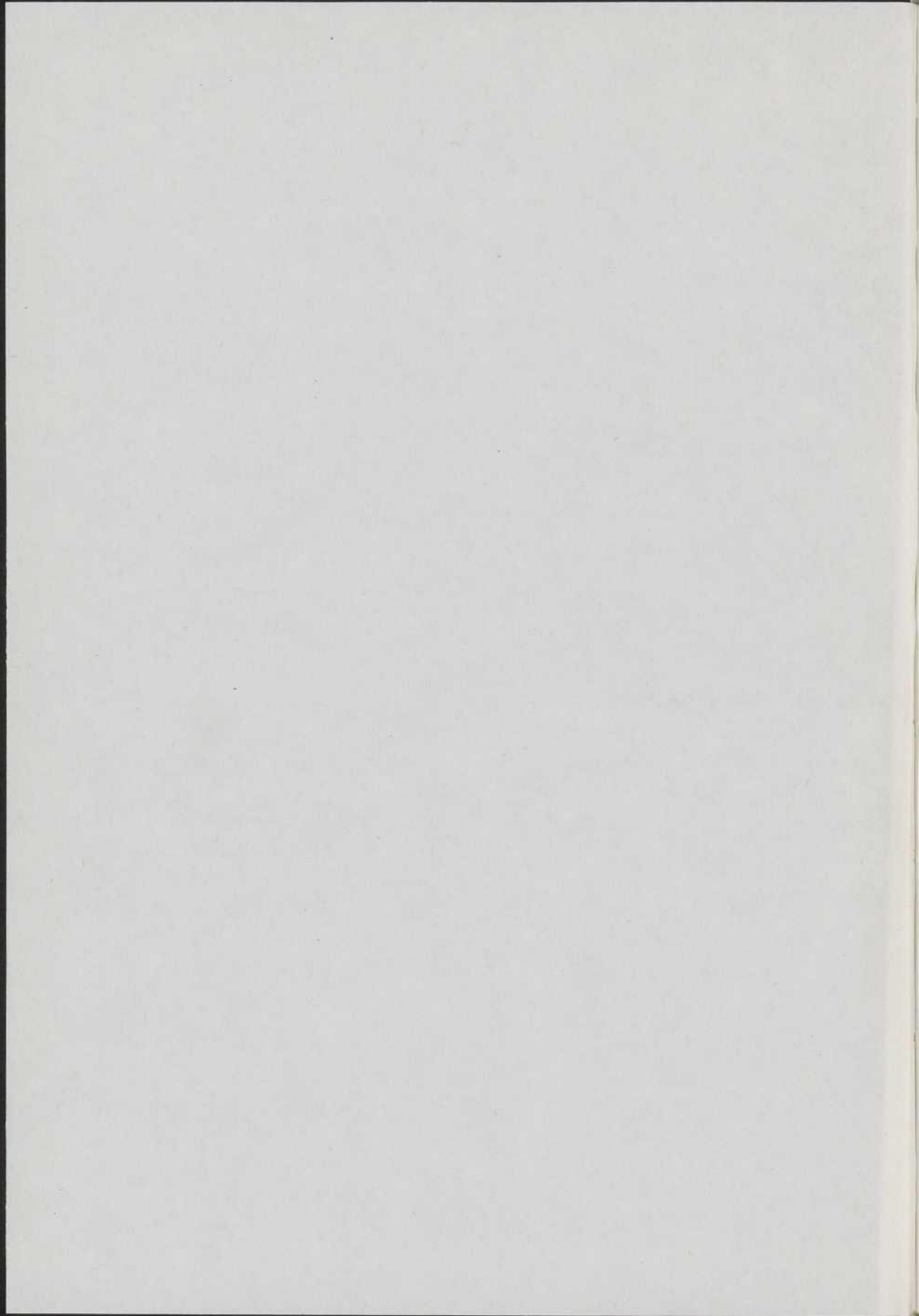
VIDA E OBRA
ESCOLMA DE TEXTOS

PUBLICACIONES DA REAL ACADEMIA GALLEGA

A CORUÑA

1985

XOSÉ M.ª ÁLVAREZ BLÁZQUEZ

LUIS AMADO CARBALLO

VIDA E OBRA
ESCOLMA DE TEXTOS

PUBLICACIÓNS DA REAL ACADEMIA GALLEGA

A CORUÑA

1982

R. 4524
XOSÉ M. ÁLVAREZ BLAZQUEZ

LUIS AMADO CARBALLO

Ao poeta Xohán Vidal Martínez, que na lonxanía do tempo e do espacio mantén aceso o lume da devota e fraterna amizade que o uniu a Luis Amado Carballo.

ESCOLIMA DE TEXTOS

PUBLICACIONES DA REAL ACADEMIA GALEGA

A CORUÑA

1982

LUIS AMADO CARBALLO

(* 1901 - † 1927)

También por sus meritos recibiera el premio a solista a la planta literaria que entretuvo todo a sus breves vida. Era tambien de notable periodista Joaquin Pasquini, durante muchos años redactor de La Nacion de Buenos Aires, a quien ademas Amado le dio sus poemas. Con estas venozas familiares non e de extrañar que sentise de todo

LUIS AMADO CARBALLO

VIDA

Luis Gustavo Amado Carballo naceu en Pontevedra o día 2 de maio de 1901. Era fillo de Luis Amado de la Riega, nado en Pontevedra, empregado, e de Consuelo Carballo Pesqueira, natural de Redondela. Foi o fillo único de este matrimonio.

Na súa xinea o cultivo das Letras tiña boas raigañas, posto que polas veas de Amado corría o sangue de tres sobranceiras figuras da vida literaria pontevedresa e galega na segunda metade do século XIX: José Benito Amado, Luis de la Riega e Juan Manuel Pintos Villar. Todos eles foron poetas, con destacado labor no cultivo da lingua materna. O herdo víñalle dado pola liña física e polo ambiente familiar. De la Riega tiña o seu pazo no lugar de Santa Margarita, da parroquia pontevedresa de Mourente. Alí pasou o P. Sarmiento os anos ledizosos da nenez tan saudosamente lembrados nos seus escritos, e alí pasaría Amado Carballo algunhas tempadas de repouso tratando de recobrar a saúde perdida.

Tamén pola liña materna recibiría o poeta a seiva e o alento literarios que animaron toda a súa curta vida. Era curmán do notábel periodista Joaquín Pesqueira, durante moitos anos redactor de *La Nación* de Buenos Aires, a quen adicou Amado un dos seus poemas. Con estes vencellos familiares non é de extrañar que sentise de cedo

a inquedaanza literaria e tratase de acadar no eido periodístico unha situación económica que lle permitira desenrolar sin afogos a obra de creación.

Amado Carballo estudou no "Colegio Balmes" as primeiras letras e logo o bachelerato no Instituto de Pontevedra. Encetou os estudos de Filosofía e Letras na Universidade de Santiago pero non pasou dos primeiros cursos, empurrado cicais polo degaro de se entregar de cheo á literatura. De estes tempos de estudante en Compostela datan as primeiras mostras da súa vocación de escritor, unha pequena serie de narracións en castelán que recentemente tiñen a sorte de atopar e das que máis adiante falarei.

Unha vez abandonados os estudos de Filosofía, e sempre soñando coa entrega total á actividade literaria, é posíbel que Amado Carballo fose presionado pola familia pra que se asegurase un porvir, aínda que modesto menos azaroso que o que lle agardaba no campo das letras. Na súa casa pontevedresa sabíase sobradamente cómo grandes escritores, tais como Prudencio Canitrot, os irmáns Muruais, Said Armesto, Valle-Inclán, etc., non chegaran a acadar da pruma un aosegado benestar e todos eles, agás Valle-Inclán, dispuxeran de outros medios pra resolveren os problemas materiais da vida. Sería ésta a razón pola que Amado fixo os estudos do Maxisterio. O seu entrañabel amigo Xohán Vidal Martínez díxome en máis de unha ocasión que, en realidade, non tiña verdadeira vocación de escolante. Carezo de datos no relativo a estes estudos de Amado Carballo. Sospeito que faría o Maxisterio en Pontevedra entre 1919 e 1920, adiantando cursos ou convalidando materias de Filosofía. Hai un a modo de presa premonitoria nas diversas andainas do escritor.

No vran de 1920 Amado proba a dar o gran salto. Vaise a Madrid, co intento de conseguir un posto de redactor nalgún xornal. Consigue de principio colaborar en *La Tribuna*, onde publica unha serie de contos, antre eles "Sor Azucena" e "Guerrilleros de antaño". Na revista *España* aparez o poema "Fiesta en altamar". Fai tamén crítica de arte; manda ao *Diario de Pontevedra* crónicas dos "Salones de Otoño" de 1920 e 1921. Por este tempo amista con Eduardo de Ontañón que dirixe en Burgos a revista literaria *Parábola*. Alí ven a luz os poemas de Amado "Lluvia en la tarde" e "El galeón". Pero, con todo, o intento de se introducir profesionalmente no periodismo non callou na medida dos anxeios do poeta e cicais tampouco o ambiente de Madrid fose do seu agrado. Retorna, pois, aos eidos nativos, á Pontevedra maina, aosegada, culta, onde todos son amigos. Debeu acontecer isto a finais de 1921 ou comenzos de 1922,

posto que en maio de este ano funda na cidade natal, xuntamente con Vidal Martínez, a revista *Alborada*. No outono de 1921 aínda firma en Madrid unha resposta ás observacións que Vicente Risco fixera ao seu traballo sobor de “O culto da vaca astral en Galicia” publicado en *A Nosa Terra*¹.

Polas datas de certos escritos de Amado Carballo sabemos algo das suas estadias en terras galegas nos anos 1922 e 1923. En primeiro lugar, como xa fica dito, a fundación en Pontevedra da revista *Alborada*, colección de textos breves en prosa e verso que se encea en maio do 22 con “O cabaleiro do Sant-Grial”, de Ramón Cabanillas. Certo é que como fundador e director da revista figura Vidal Martínez, pero sábese positivamente que os dous fraternos amigos foron coautores do proxecto e realización da ilusionada empresa, tan cedo rematada. Nese número inicial anúnciase que o segundo, correspondente a xunio, será “Un home de hoxe”, da autoría de Antón Lousada Diéguez. Pero en realidade publicouse a lenda do mesmo autor “Camiñantes” seguida do conto “Amañecer”. O terceiro número —mes de xulio— é o relato de Amado Carballo titulado “Maliaxe”. E neste mesmo mes sai un extraordinario en formato dobre do normal, adicado ao Día de Santiago. Trátase de unha interesante mostra antolóxica da prosa galega contemporánea, coas firmas de Euxenio Montes, Vicente Risco, A. Villar Ponte, Ramón Cabanillas, Manoel-Antonio, L. Amado Carballo, V. Paz Andrade, Castelao e X. Vidal Martínez. A presentación, baixo o rubro *Nós*, é da autoría de Amado, segundo me informou Vidal Martínez. Os textos levan cadansúa grabura en linóleo, unhas de Castelao e outras de Méndez. Castelao é tamén o autor da portada; curiosamente, representa ao Santiago matamouros no seu cabalo branco, brandindo a espada. Poida que esta motivación, tan rexeitada logo nos seus escritos polo propio Castelao, fose algo así coma un pé forzado suxerido pola alcendida prosa da presentación do número, na que se reivindicán as vellas arelanzas galegas, coiste remate: “Y-o Señor Sant-Yago cabalgará de novo en son de guerra...”.

Do 1923 hai dous traballos de Amado con lugar e data de redacción: o relato longo “Os probes de Deus”, que leva ao pé a lenda “Pontevedra, Mes de San Martiño, 1923”, e o conto “Un milagre do santo San Francisco” que figura escrito “Na Cruña, Outono de 1923”.

A actividade profesional de Amado como mestre de escola é pouco conecida. Parez que exerceu o ensino interinamente en tempadas

¹ Cfr. *Obras en prosa e verso*, Ed. Castrelos, 1970; páxs. 55-59.

discontinuas, sin que chegara a facer oposicións a unha praza en propiedade. Vidal Martínez recordábame que traballou de escolante en centros non distantes de Pontevedra. Pero o periodismo e a literatura de creación foron sempre as angueiras fementes, vocacionais da súa vida. Nunca deixou de man a literatura. A firma de Amado aparez adoito nos xornais *Diario de Pontevedra* e *Progreso*, da cidade natal; *Galicia*, *La Concordia* e *El Pueblo Gallego*, de Vigo; nas revistas *Nós* e *Vida Gallega*, etc. Nas páxinas dos “Domingos Literarios” de *Galicia* deu a conecer algúns contos en castelán. Teño nota de “El buen montañés”, “Goriño” e “Cuento ruso”, os dous primeiros de corte valleinclanesco, o derradeiro moi na liña da narrativa eslava da prerrevolución.

En 1924, sin que seña hoxe posíbel fixar a data xusta posto que a colección do xornal foi queimada na rua en 1936, Amado Carballo entra a formar parte da redacción de *La Concordia*, diario liberal de Vigo. O destino nese xornal pouco lle durou, pois desapareceu en abril do mesmo ano ao crear a empresa editora *El Pueblo Gallego*, que saíu á rua o 27 de xaneiro. Por tal razón, Amado pasou a formar parte da redacción do novo xornal. Comenza a ser realidade o grande anxeio do escritor, é decir, o de se gañar o pan co froito do seu talento literario. Contando xa cuns ingresos seguros, o poeta casa o día 10 de nadal de 1924 con María López Fernández, filla do pintor Benigno López San Martín. Amado escribe por entón “O madrigal a Marucha”, “Na outa noite” e “Versos do meu silencio”, os únicos poemas amorosos que se lle conecen. Oficia na cerimonia da boda don Valentín Villanueva Pérez, profesor do Instituto de Pontevedra e ecónomo da parroquia de Santa María, historiador, poeta, folclorista; un home sabio e bo. Son testigos do enlace Víctor Cervera Mercedillo e Bernardo S. Cobián. Amado Carballo vive daquela un ciclo de grande actividade creadora, especialmente no terreo poético. É o tempo da elaboración do libro “Proel”. Algúns dos poemas que logo integrarían a obra foinos publicando nos periódicos e revistas onde colaboraba. Outros, como “Festa”, “Poema para Helena Verdia” e “Hora sensual”, que deu á luz en *A Nosa Terra* (núm. 234, 1-III-1927) e que se indica formarían parte “do libro no prelo PROEL”, non os insertou no citado volume. Polas miñas noticias, no mesmo ano 24 viron a luz en *La Concordia* varias composicións de Amado, antre elas “Eirexa mariñeira”, non incluída logo nos seus libros e que podemos dar por perdida, como perdido está todo canto publicou Amado naquelas páxinas. Triste froito do vandalismo cego.

Na primavera de 1925 Luis Amado Carballo enferma de tubercu-

losis pulmonar, a tremenda doenza que daquela facía estragos na mocidade galega de toda caste e condición, con saña especial na po-boación da beiramar. O escritor vese forzado a deixar o duro traballo periodístico que o levara a Vigo. Xa non lle estaban permitidas as horas de vixía apegado á mesa de redacción, as retiradas nos men-ceres fríos, o parco descanso. Torna a Pontevedra, ao piso da casa número 9 da rua do Progreso. Pero non por iso perde os azos. Hai na vida de Amado Carballo unha constante vidual de optimismo e es-pranza que non se arreda del. Síntese mozo, cheo de ilusións, recién casado, coa vida por diante. Como tantas veces acontez no pelengri-nar dos artistas acenados pola morte temperá, Amado entrégase ao seu labor con máis fe que nunca. Nos poemas posteriores ao libro "Proel", xa rematado, non se adiviñan as angurias espirituais nin as febres físicas que, por forza, abalarían o seu ser. Na frol da xu-ventude, enardecido coa súa obra, vivía alentando pola esperanza de sobrepasar o ramalazo do infortunio. A revista *Lar* de A Coruña tiña publicado en xaneiro de aquel ano 1925 a noveliña "Os probes de Deus", escrita en 1923. Era un pulo novo na súa andaina literaria, un aguillón pra proseguir animosamente a tarefa creadora. O poeta sigue colaborando nos periódicos galegos mentres proxecta encetar vieiros inéditos; as degoiradas "Vidas de Santos", por exemplo.

No vran de 1926 Amado Carballo vaise coa súa muller a pasar unha tempada nas outas terras de Soutelo de Montes, co ánimo de atopar alí os ares benéficos que os médicos lle aconsellan. Unha no-va paisaxe, brava, acenante, de longas visións telúricas ábreselle diante dos ollos, sempre afanosos da cór e da luz. O 29 de San Xohán escribe en Soutelo o "Canto de arada de Terra de Montes" (tal é o título orixinal), que adica "Ao poeta Vidal Martínez", íntimo amigo e compañeiro nas lides literarias. O poema publícase no número de *A Nosa Terra* do Día de Santiago. É un canto á Natureza cheo de luminosidade, un xogo crecente de metáforas animistas —a alma do poeta infunde vida nova á paisaxe—, onde os topónimos —o mesmo que en Pondal— cobran entidade poética. Ninguén diría que o autor de estes versos preñados de forza panteísta estivese ferido pola des-piadaada doenza.

No outono do mesmo ano 1926 trasládase Amado Carballo á casa solar de Santa Margarita, á sombra do vello e sonado carballo epó-nimo. Alí pule e dá feitío ao libro "Proel", amorosamente acariñado dende 1924. Vidal Martínez e outros amigos visitaban a Amado no seu retiro. O primeiro axudoulle a dar forma e ordear o libro. Ma-nolo Méndez, o dibuxante compañeiro de ambos na creación da re-

vista *Alborada* —el foi quen pediu a Manoel-Antonio colaboración pra o número especial²—, dibuxou a portada, un gran acerto da conxugación modernista de formas e córes. E, por fin, baixo o rubro de “Editorial Alborada” a obra reveladora viu a luz. Veleiquí o colofón: “Foy feito o presente libro no ano 1924 e acabouse d’emprentar nos talleres do “Diario de Pontevedra” pol-os primeiros días do mes de San Xoan de 1927”. A saída de “Proel” constituíu un feito de singular relevo na vida literaria galega, como o sería poucos meses despois —marzo de 1928— a posta na rua de outro libro da avangarda das nosas letras, “De catro a catro”, de Manoel-Antonio. A crítica recibíu con reloucante entusiasmo a obra de Amado. Aportaba un ar novo, ateigado de imaxes faiscentes, que penetraba coma unha raxeira pola fiestra da nosa lírica. Pra Amado Carballo foi tamén unha inxección de vida, un agromar da esperanza. Cando aquil mesmo vran visitouno en Pontevedra Otero Espasandín, e xuntos percorreron as ruas da cidade, atopouno ledó, a mente esperta, o corazón cheo de azos. “Inda que nunca nos víramos —di no limiar de “O Galo”— os nosos brazos cruzáronse como pra refrorecer unha vella aperta. Falamos de “Proel” —que saíra facía pouco—, da nova xente e das novas ideas encol da nosa terra. El agardaba vivir n’unha escola da montana —quezais pol-o alto Paraño —onde se reporía da saúde perdida na bretemosa veiramar. Comporía libros de romances galegos e vidas de santos. Remataría a carreira de Letras. Na rede miragreira da Edade Meia galega enmallara o seu espírito de poeta aldeán”. Esta mesma impresión de confianza con que Amado facía fronte nos seus derradeiros días ao devalar físico recóllese na nota necrolóxica que *A Nosa Terra* publicou: “Nos días antes mantivemos correspondencia con el, unha correspondencia outimista que nin por asomo deixaba entrever o fatal sucedido” (núm. 241, 1-X-1927).

Luis Amado Carballo finouse en Pontevedra ás 11 da mañán do día 3 de setembro de 1927. Contaba pouco máis de 26 anos.

Manoel-Antonio morrería o 29 de xaneiro de 1930, aos 29 anos e uns meses de vida. Tamén a el afogouno a despiadada gadoupa da tisis, segadora teimuda da moza frol galega. Non se comprende por qué a xente chamáballe “peste branca” a tan negra peste.

A viuda de Amado Carballo morreu tráxicamente, esmagada por un coche perto da Estila, en Santiago, o ano 1964. O matrimonio non deixou fillos.

² Vid. nota 6.

PENSAMENTO E SENTIMENTO

Amado Carballo foi un fervente amator do seu pobo. Do pobo-humanidade e do pobo-terra. Decir pobo-humanidade é decir cultura, historia, tradición, costumes. Decir pobo-terra é decir paisaxe, natureza, comunión telúrica. Toda a obra do escritor está empapada de estes compoñentes vitais, e poida que ningún poeta galego teña expresado en tal medida a ebriedade contemplativa do mundo exterior, que enche os ollos e a alma.

Pero este amor á Terra non se contentaba somente coa manifestación puramente literaria. Amado Carballo traduciuo tamén en pensamento e anxeio reivindicador. Fidel ao seu tempo, fixo súa a inqueda da intelectualidade da xeneración *Nós* e ergueu con ela a voz xusticieira poñendo incluso ás veces un acento alporizado. Nunha especie de arrouto —saudosista de unha banda, mesiánico da outra— veleiqué, como mostra, o modo en que o poeta presenta o número de *Alborada* correspondente ao 25 de xulio de 1922: “No día de hoxe, festa do noso Sant-Iago, grande día da Raza e da Terra de Gael, ALBORADA arela espallar encol do valeroso chan debruzado aínda n-un sono de xestación, cal un aturuxo baril e xurdio, as verbas garimosas dos artistas devanceiros da nosa independencia.— Xesto, cal o dos antigos cabaleiros andantes que denantes do estrondo da loita, ofrecían o corazón a súa amada, é este dos soldados da Santa Causa.— Xa o hourizonte carregado e treboante comenza a lostregar.— Día chegará en qu-a tempestade estale. Entonces nas mans que hoxe manexan as prumas centilearán cal vingadores raios as fouces libertadoras.— Y-o Señor Sant-Iago cabalgará de novo en son de guerra...— NOS”.

Ben sabemos que o galeguismo aínda non callara daquela nun corpo de acción política, pero o xermolo cultural estaba xa dando paso a unha aberta actitude combativa, da que eran expresións vivaces as “Irmandades da Fala” (1916) co seu voceiro *A Nosa Terra* e a “Teoría do Nacionalismo Galego”, de Vicente Risco (1920). Precisamente foi naquela revista onde, polo que eu sei, publicou Amado Carballo o seu primeiro escrito en galego. É un pequeno “Conto de aldea” que titulou “Supersticeón” e vai encabezado así: “Pra Castelao, sen parolas buxáns: pro de corazón”. Na mesma revista verían a luz despois, espalladamente, outros escritos en prosa e algúns poemas de Amado. Compre lembrar eiqué os reloxos brados con que, en comprimidas frases, manifesta a súa carraxe polos tráxicos sucesos de Sobredo, nos que as forzas de represión deron morte a varios labradores, antre eles unha muller embarazada. Como si o regueiro de

sangue inocente mostrase ao poeta o camiño da liberdade, Amado titulou aquelas liñas “Na estrada do porvir” e adicoullas a Portela Valladares, líder entón do movemento agrarista. Copio algúns párrafos:

“¡Fortes badaladas dos sinos botados a rebato!

“Cal outramente, coidárase unha montería contra os lobos.

“Era a xesta groriosa da Raza.

“¡A vos da Terra!

* * *

“Fouces e legóns escintilean coma anacos de sol pendurados encol d-un mar de testas. Escoita, ladrón... ¡Terra e Libertade!

* * *

“Coutados, rompidos, cal os lanzais pinos irmáns pol-o furacán do inverno, caíron ós pirmeiros disparos “os bos e xenerosos”.

“Cacique... ¡A máis de ladrón, ti és asesino!

* * *

“Lástema que non vivas algúns anos máis, vello podre!

“Pro non terías valor para agardalo día supremo...” (*A Nosa Terra*, núm. 182, 1-IV-1923).

Lembrems tamén que “Proel”, logo do “Limiar”, encétase co poema “A nosa bandeira”. Nunha trasposición naturalista, tan cara ao seu xeito de ver, o azul da bandeira está representado polo ceo, o branco polos regueiros e, no escudo, o vermello sangue do sol reverte do cáliz do Sant-Graal arrodeado polas sete estrelas, “como pombas que tornan ao seu pombal”. Amado Carballo declara xa no comén do libro a súa fe galeguista. Na sentida nota necrolóxica que adicou *A Nosa Terra* ao temperán pasamento do poeta, decíase: “Tiña pra nós ademais o chorado amigo unha outra condición que aumenta o noso pesar. Era galeguista dos bos, militante e entusiasta soldado do exército dos bós e xenerosos. Pensaba como nós e co-a mesma nosa ideoloxía arelaba a redención galega e traballaba por ela adicándolle o seu talento do que tantas brillantes mostras nos deixou en herdo” (núm. 241, 1-X-1927). Aquelas mostras quedaron impresas nas páxinas dos xornáis onde traballou, si ben a meirande parte de aquel traballo esforzado e silandeiro foi anónima.

* * *

Xa noutro terreo, o do sentimento relixioso, non é difícil enxerguer na obra de Amado unha sincera, virxinal actitude espiritualista, un tanto fluctuante e inxel. De un lado, pesa no seu espírito a mensaxe evanxélica que o leva á consideración admirativa da santidad. O tema do Nadal, cos seus recendos populares de fe sinxela, motivou a súa inspiración por varias veces. De outro lado —e penso que sin desarmonía co sentimento cristián— déixase acariñar por un ideal teosófico de xinea orientalista, froito acaso das súas lecturas e tamén das correntes intelectuais do momento. Non é raro atopar nos escritos seus expresións tais como “o mundo astral”, “o circo da quietude eterna”, os “seres sumerxidos nun *pralaia*, aceso da santidad nirvánica”, “a bonanceira faciana do Horus de Pleroma”, alusións á reencarnación, etc. Supón, nun traballo xa citado nestas páxinas, a existencia do culto á vaca astral en Galicia, e na resposta ás observacións que lle fai Risco, revela ser lector da revista *Hesperia*, “que dirixe —di— o eminente ocultista Roso de Luna”. Amado vivía daquela en Madrid e polo que se deixa ver foi el mesmo quen entregou a Roso de Luna o traballo seu e máis o de Risco, feito que motivou que aquél botase un carto a espadas a prol do poeta pontevedrés³. Aínda que xa falei de este pequeno incidente penso que non é inoportuno lembralo outravolta. Pra Amado “todas as relixións do mundo tiveron nas verdades predicadas por seus fundadores moi grandes analoxías” e di que Prisciliano foi “un vello astrólogo das terras de Tyde”. En fin, eu penso —nunca falei de este asunto con Vidal Martínez— que Amado Carballo estaba familiarizado cos textos teosóficos e ocultistas que pola década dos anos vinte andaban, un pouco ás agachadas, de man en man. A espiritualidade acesa do poeta procuraba as fiestras que lle permitisen albiscar un anco da vida trascendente. E, cando non era neses miradoiros esotéricos, debuzábase naquelas lumiosas galerías de vidros emplomados nas que discurría, inxénua e popular, a haxiografía cristiá. Xa vimos polo que deixou escrito Otero Espasandín que tiña mentes de facer un libro de vidas de santos. Un pequeno ensaio, a lenda do milagre de San Francisco e o carboeiro Cotoi, fora publicado en *A Nosa Terra* (1-II-1924); outro, “Sant-Yago”, quedou inédito e foi dado á estampa na revista pontevedresa *Cristal*, fundada por Xohán Vidal coa colaboración de Antonio Díaz Herrera e miña (núm. 6, Nadal de 1932). Non sabemos si nas carpetas de Amado ficarían outras páxinas do libro proxectado.

Noutro orde de cousas, compre sinalar a boa formación literaria

³ Cfr. *Obras en prosa e verso*, pp. 55-59.

do autor de "Proel". Era un gran lector e estaba ao día no tocante aos movementos literarios do seu tempo. No terreo poético tencionou sempre situarse na vangarda e de aí o papel de guieiro que lle coubo ostentar, xuntamente con Manuel-Antonio, na nova lírica galega e concretamente a da xeneración do 25. De todos os *ismos* que baten por entón na conciencia dos artistas de España, coido que o que máis a fondo feríu a sensibilidade de Amado Carballo foi o creacionismo, e non lateralmente sinón por vía directa a traveso do seu propio fundador, Vicente Huidobro, o poeta chileno residente algún tempo en Madrid e logo afincado en Francia. Segundo soupen por Vidal Martínez, Amado carteábase con Huidobro e recibía os seus libros. Conecía perfectamente o francés, e inda penso que por tradición familiar, xa que don Luis de la Riega, a quen Amado chegou a tratar sendo neno, traducíu do francés a obra de F. Dupanloup, bispo de Orleáns, "La predicación popular. Preceptos de oratoria sagrada". ¿Sería o tío-abó o seu primeiro mestre?

Os grandes preferidos do poeta pontevedrés foron, ademáis de Huidobro —escritor bilingüe como é sabido—, Verlaine, Mallarmé e Valery. Co epígrafe de "Novos líricos franceses", publicou a tradución ao galego de tres poemas de Paul Fort (*A Nosa Terra*, 1-XI-1923) e, logo axiña da súa morte, apareceu na mesma revista unha versión súa de Rilke (1-X-1927), mostra interesante das derradeiras actividades do noso poeta. Na nota editorial que acompaña ao texto dise que o poema, "A unha amiga", é versión do alemán. Cabe preguntarse si Amado Carballo andaría por aquel tempo de días longos e noites febrís, a voltas coa lingua de Goethe e de Schiller. A ansia de saber, de andar camiños novos, que animou decote a súa vida poida que aínda lle emprestase azos pra intentar adentrarse no miolo do misticismo rilkeano sin intermediarios deturpadores.

Dende hai algúns anos gardo entre as miñas notas unha moi reveladora, non recollida hastra hoxe. Trátase de un poema en francés escrito por Amado nos seus derradeiros días e publicado en *El Pueblo Gallego*, núm. 1348, correspondente ao 14-VI-1928. Unha nota da redacción do xornal di o seguinte: "Amado Carballo nos había enviado para su publicación en "Literatura y Arte" este bello poema, escrito por él en francés. Se nos extraviara. Ahora ha surgido de una carpeta de papelorios. Nuestra alegría es inaudita pudiendo abrirlo (*sic*) aquí. Es uno de los últimos, si no el último, que escribó".

O poema está inspirado nuns versos de "Cimitière marin", de Paul Valery, aqueles mesmos versos con que Amado encabezara as estrofas de bailada popular da composición "Sol-por": *Midi le juste*

y compose de feux./La mer, la mer toujours recommencée! Na edición do xornal vigués deslizaronse algún erros de imprenta, que corrixo ao reproducir agora:

DERRIÈRE

Avec les lèvres de la rose
baise la terre au vent denué;
la lune est gonflée de larmes
sous ton regard decloué.

La neige de ta voix si moite,
tombe sur le souvenir oublié.
Mon coeur, matelot de l'aurore,
flotte en croix dans tes cheveux.

La tour du village est ivre
du champagne du soleil.
Vers le couchant s'en allait
le fleuve assoupi au cercueil.

(Je voudrais recommencer
la biographie de la mer.)

Louis AMADO CARBALLO

Pontevedra, 1927.

Coido que pagaba a pena asoellar este, quizais, derradeiro poema de Amado Carballo polo fondo sentido simbólico que encerra. Xa dende o título, é todo un adeus no que vai envolto, de unha banda, o tributo que o poeta galego debe ao lirismo francés do seu tempo e, de outra, ás constantes de escola que serviron de guía á súa obra. Certamente, o millor estilo creacionista de Amado Carballo ponse en xogo nunha serie faiscante de metáforas, aínda que non señan xa portadoras da alegría de antano. Pola contra, estes versos en francés son versos melancónicos, palabras de despedida: o bico da terra ao vento a traveso dos labres da rosa —a rosa que Huidobro quería crear coa palabra—; as bágoas da lúa no ollar desencravado; a neve caíndo no recordo esquencido; o corazón mariñeiro que aboia na cruz dos cabelos da amada; a torre bébeda de sol; o río adormentado que vai morrer no cadaleito do poente... E, de remate, o degaro, xa imposíbel, de reencetar a biografía do mar, *toujours recommen-*

cée. Aquela biografía que o poeta compadeceu a seu carón, degraando doa a doa o rosario das traxedias mariñeiras, o calmuza dos solpores, o ar tépedo e mesto das tabernas do porto.

Xuntamente con “Sonata aldeán”, poema do que falarei ao final, “Derrière” revela o estado de ánimo do poeta, sereo, sí, pero xa fortemente abalado polos derradeiros embates da doenza. En ambas composicións, que eu atrevome a datar nos últimos días de agosto de 1927, aínda xoga Amado coas suxerencias e visións que a Natureza lle pon diante dos ollos. Pero os ollos están xa embazados e as chamadas de fóra rematan ecoando na buguina íntima da dór.

* * *

Luis Amado Carballo foi grande amigo de Juan Bautista Andrade, pontevedrés tamén, finísimo poeta, vintadous anos máis vello. Na compañía de Vidal visitábao adoito na casa que Andrade, home de vida retirada, tiña en Lérez. Era natural que falasen de arte e literatura, que trocasen ideas e versos. Os dous poetas mozos sentían grande devoción polo que consideraban o seu mestre e mentor. Andrade publicara en 1915 “Al amor del terruño”, libro de poemas de feitío clásico e inspiración romántica, pero na década dos 20 recolleu tamén os ares do novo lirismo europeo, sin se deixar engadar emporiso de forma plena por unha corrente definida. En 1930, ano do seu pasamento e morto xa Amado, aparece “Diana de gaita”, libro de poemas escrito en castelán pero esencialmente galego. “Diana de gaita” é unha obra verdadeiramente exquisita, airosa e leda, con gran dominio da forma, rítmica, sensual. Hai nela notorias semellanzas coa obra de Amado Carballo, en especial na querencia paisaxística e no uso de imaxes pictóricas. Os críticos —González Alegre, Rey Romero, Carballo Calero— apuntan a posibilidade de un influxo do mestre sobor do suposto discípulo. É cousa dubidosa, posto que habería que conecer as datas das respectivas producións poéticas, e o certo é que “Proel” foi composto seis anos antes da aparición do libro de Juan Bautista Andrade. Penso que o maxisterio de éste limitárase a unha apertura de horizontes, non á pegada decisiva na sensibilidade persoalísima de Amado. Nin tan siquera se aprecia no campo formal, moito máis coidado en Andrade, máis rico e vizoso.

Con Manoel-Antonio, a outra figura senlleira da nova poesía galega, mantivo Amado unha relación esporádica e distante. Paréceme que non chegaron a se conecer persoalmente, non sendo que se producise algún encontro nos derradeiros anos da vida de ambos. Na

“Correspondencia” de Manoel-Antonio publicada por García-Sabell figuran algunhas testemuñas das súas relacións epistolares directas xunto a outras indirectas. As primeiras redúcense a dúas cartas: unha de Manoel-Antonio a Amado (ano 1923, sin máis data) agradecéndolle o galano de un exemplar de “Os probes de Deus”; gaba a obra e di a Amado que quixera lér máis poemas seus pois son poucos os que conece. Trátao de vostede⁴. A outra carta é do poeta pontevedrés ao rianxeiro. Está datada en Vigo o 3-VII-1924; nela pídelo o envío de dous poemas con destino a un número especial de *El pueblo gallego* —lembramos que Amado Carballo era entón redactor do xornal—; recórdalle a súa colaboración no número especial de *Alborada*, pídelo disculpas do pedido non habendo antre eles unha amizade persoal e manifesta que o verdadeiro potencial do nacionalismo é a mocidade. Tamén o trata de vostede⁵. No mesmo epistolario hai unha carta do dibuxante Manolo Méndez dirixida a Manoel-Antonio, decíndolle que por suxerencia de Castelao e en nome da dirección de *Alborada* atrévese a pedirlle colaboración prá revista e louva o manifesto “Máis alá”, a famosa chamada á mocidade galega que no San Xohán de 1922 firmaran Manoel-Antonio e o dibuxante Álvaro Cebreiro. A carta é de xulio de ese mesmo ano⁶. A seguir, figura o texto da resposta de Manoel-Antonio coa remesa dos orixinais pedidos. Solicita que o consideren suscriptor de *Alborada*⁷. E, finalmente, hai unha carta de Vidal Martínez datada o 28-VII-1928, na que pide a Manoel-Antonio colaboración pra un proxectado número extra de *Alborada* en homenaxe a Luis Amado Carballo⁸. Este número, que significaría a resurrección da revista, non chegou a ver a luz. Tamén Vidal trata ao poeta de Rianxo de vostede. Véxase, pois, cómo as relacións amistosas de Amado Carballo e Manoel-Antonio, non foron tan fondas como moitos pensan. Tíñanse mutua simpatía, movíao un ideal común pero, curiosamente, resulta craro que os dous grandes poetas da xeneración do 25, con destinos tan parellos, non coincidiron na vida física, non mantiveron un trato directo de home a home.

No circo das amizanzas de Amado Carballo acaso unha das máis entrañábeles fose a que mantivo con Castelao, o outro xenial rian-

⁴ Vid. Manoel-Antonio, *Correspondencia*. Edición, limiar e notas de Domingo García Sabell. Ed. Galaxia, 1979, pp. 227-28.

⁵ *Op. cit.*, pp. 234-35.

⁶ *Op. cit.*, Na carta figura somente a data 1922; sería escrita pormediado o mes de Santiago. *Op. cit.*, pp. 179-80.

⁷ *Op. cit.*, p. 181.

⁸ *Op. cit.*, p. 287.

xeiro. Coido que Castelao, cásique vinte anos más vello que Amado, foi o seu mentor en varios aspectos, maiormente no político-cultural. Outros dous dibuxantes, Manolo Méndez e Carlos Maside, estaban naquel circo íntimo. Os tres fixeron graburas en linóleo pra *Alborada*; Méndez dibuxou a portada de "Proel", Maside a de "O Galo". No campo literario, Amado relacionouse con cásique todas as figuras galegas do seu tempo e outras de fóra. Xa mentei a súa amizade con Eduardo de Ontañón e Huidobro. Sei por Vidal Martínez, testemuña fidel da súa vida, que tamén foi amigo de Teófilo Ortega.

O B R A

Luis Amado Carballo comenzou escribindo narracións curtas en castelán pra rematar sendo, por riba de todo, poeta en galego; poeta da súa terra e do seu tempo. Até podemos decir que foi un dos poetas-símbolo da nosa literatura.

Imos ver, coa brevedade posíbel, e a traveso dos datos de que dispoño, cómo se foi producindo o troque, aínda que tamén compre decir que o esprito inqueda do escritor propendía a non deixar ningunha porta choída tras de sí cando abría outras novas. A escasa vida que lle foi concedida —apenas oitos anos de actividade literaria— non permite adiviñar si Amado, dono xa de unha ferramenta lingüística máis afinada, tentaría voltar á súa vocación orixinaria de novelador, pois tiña facultades de abondo neste eido. O único certo é que, non sendo polas necesidades vitais da profesión periodística, abandonou cedo o uso do castelán. Un novelista precursor albiscábase nel. Sabía mergullarse nas almas e nos aconteceres; comprendía ben o dramático xogo das paixóns e dos sonhos, das crebas e miserias do home. Tenebrista na prosa —tanto como foi luminoso no verso—, semella que alentaba nel un seguidor de Valle-Inclán en lingua galega. Pero estas ideas non pasan máis aló de suposicións, que non son eu o primeiro en formular.

As primeiras mostras literarias de Amado Carballo de que teño conecimento, non citadas deica agora, son tres contos en castelán publicados na revista *Vida Gallega*, que dirixía en Vigo o meritísimo e contradictorio Jaime Solá Mestre. O primeiro está datado en "Pon-tevedra, Diciembre de MCMXVIII", é decir, cando o escritor contaba 17 anos, e viu a luz no número 120 da citada revista, correspondente ao 25-I-1919. Titúlase "El emigrado" e leva a seguinte adicación: "A mi primo Joaquín Pesqueira, notable escritor gallego, residente en Buenos Aires". Trátase da breve historia en tres capítulos de un

emigrante galego que morre, vello prematuro, nun asilo da capital bonaerense. A idea central de “Os probes de Deus” parez anunciar-se. Unha segunda narración, “El peregrino”, que se enceta cos primeiros versos do romance popular de “Don Gaiferos”, relata a pelexinaxe e morte do Duque de Aquitania diante do altar do Apóstolo. Está datada en “Santiago de Compostela, MCMXIX” (núm. 127, 15-VI-1919). É o tempo en que Amado estudia Filosofía e Letras na Universidade compostelá. Unha terceira narración, “La Romería”, conta a romaxe a Santa Minia de Aramilde de unha aboa que fai a camiñata na compañía da súa neta, trabada de can doente. Está datada en “Villagarcía, MCMXIX” (núm. 129, 15-VII-1919). Estes relatos seguen as pegadas da narrativa modernista de Prudencio Cagnitrot, en especial a de aqueles “Cuentos de peregrinos, mendigos y juglares” do fermoso libro “Suevia” (1911). Os párrafos curtos, expresivos, de intenso contido; o *in crescendo* da acción, veñen dictados polo estilo do mestre, hoxe tan inxustamente esquecido. Pero tamén a sombra de Valle-Inclán asoma o seu perfil, de xeito especial na adxetivación rebuscada que caracteriza toda a obra en prosa de Amado Carballo. Dato curioso: nestas tres narracións primeirizas —el diría primevas— o autor firma “Luis Amado”, sin o segundo apelido. Poida ser que por aqueles tempos teñan visto a luz outros contos seus nas mesmas páxinas de *Vida Gallega*. Non me foi posíbel consultar a colección completa da revista.

Xa vimos atrás cómo Amado seguiu cultivando o xénero na tempada da súa residencia en Madrid e máis tarde no xornal *Galicia*. Seguramente, fuxen ás miñas pescudas outros contos e lendas en castelán, escritas aínda despois de se estrenar na narrativa en galego con “Maliaxe”. Asoellar estes textos e reunilos nun volume sería labor meritorio pra quen teña azos, tempo e fío.

Tamén na poesía os inicios de Amado Carballo —por certo, de tema mariñeiro— producíronse en castelán, concretamente nas revistas *España* e *Parábola*, alá polos anos 20 e 21. Neste último —mes de setembro— ponlle un pequeno prólogo ao libro “Mágoas” de Vidal Martínez, e curiosamente esta entrada a un libro de versos galegos está escrita en castelán. Digo que o feito é curioso, non somente polo contraste en sí, sinón porque naquel tempo xa Amado publicara en *A Nosa Terra* dúas pequenas prosas: o conto “Superstición” (5-XII-1920) e o traballiño que adicou ao suposto culto da vaca astral en Galicia (31-V-1921). Polo que eu sei, o inicio de este xiro cara ao cultivo do galego arrinca do citado “Conto de aldea”, é decir, “Superstición”, que debeu ser escrito polo outono de 1920. Até o mes

de Santiago de 1922 non dá á estampa o autor ningunha outra narración en galego. Nesta data aparece "Maliaxe", número terceiro de *Alborada*. Sería xa un relato máis longo que os precedentes. En párrafos telegráficos, a xeito de pinceladas, cóntase a paixón amorosa de Frolinda Campelo, "unha das mozas mais feias de Brandove", paixón que leva á protagonista a lle dar un bebedizo ao seu amante Breixo Trezán por consello de unha meiga, a fin de retelo a carón seu, causándolle a morte con tal pócima do diaño. Abondan os puntos suspensivos tanto no comén coma no final de párrafo; semellan ter a función de inducir ao lector á intuición de trances misteriosos e indefinidos, nunha atmósfera xa de por sí carregada de sombrizas visións. Por outra banda, o autor terma de unha adxetivación inusual, que imprime un selo moi persoal á prosa: "esquecemento fontoso", "ollos languentes", "berros ultrices", "Deus primevo e bateal", "lámpreo espazo", "labres máscuos", "franxa vafosante e fébrida", "vella adrubada e vidososa", "ollo nitfulxente", etc. Con maior ou menor insistencia, o recurso á palabra insólita — mesmo non documentada na lingua oral ou escrita — será unha constante ao longo de toda a obra amado-carballista. O poeta pontevedrés proba de cedo a súa capacidade como creador e recreador da fala, aínda que por veces padezan o ritmo e a eufonía. Amado foi fidel aos dogmas máis caros do creacionismo: o afán anovador da lingua xunto co enrequecemento da expresión literaria por vía de un frolecer de imaxes e metáforas. Veleiquí un exemplo, tomado de "Maliaxe": "...As verbas soicidábanse na gorxa da moza..."

En *A Nosa Terra* do 1-I-1923 (núm. 176) aparecen catro pequenos relatos de Amado, baixo o título xenérico de "Instantes". Certamente, son iso: anacos de tempo nos que discurre, coma o regueiro que morre deseguida no río caudal, unha acción ou mesmo unha emoción. O estilo narrativo, a técnica siguen estando na liña inicial: lóstregos, faíscas, toques de cór e de luz, nos que a Natureza se humaniza en tanto que —si val a expresión— o Home se naturiza. Esta simbiose Terra-Home de trasfondo pateísta ha ser a liña maestra da obra literaria de Amado Carballo.

No outono de 1923, estando en A Coruña, escribe Amado "Un milagre do santo San Francisco", que encabeza co epígrafe "Contos da Terra". O prural indica, ao meu ver, que o autor matinaba facer unha serie de narracións baseadas nas lédas e tradicións galegas, atal que xa fixera ás veces cos seus primeirizos contos en castelán. Foi publicado o relato en *A Nosa Terra* (núm. 197, 1-II-1924). Trátase, segundo xa indiquei anteriormente, da lénxa do carboeiro Coto-

lai, quen guiado pola visión de San Francisco descobre un tesouro no monte Pedroso co que se costearía a obra do mosteiro franciscán de Compostela. Hai na narración un grato labío popular, unha cadencia mística de milagre, levada da man pola parola inxel das almas puras. Verdadeiramente, o conto está chamando por un auditorio pasmado de vellos e nenos. Pra o meu modo de ver, o autor revela nesta peciña a súa tenra capacidade de penetrar na mentalidade do pobo sin molezas mañeiras, coa sinxela naturalidade con que as nosas xentes entenden a vida na dupla dimensión continxente e trascendente. O mesmo poderíamos decir do outro relato piedoso, "Sant-Yago", que probabelmente escribiu Amado por aquel tempo. Ficou inédito á morte do poeta, pero o seu íntimo Xohán Vidal levouno un día aos que con el facíamos en Pontevedra a revista *Cristal* e alí démoslle gozosa cabida no número de Nadal de 1932. Vidal regaloume o autógrafo. Durante moitos anos acariñeino coma quen afalaga un tesouro. Hoxe está na Fundación Penzol. "Sant-Yago" é outra peza merecente de ser lída nunha ágora labrega ou mariñeira —¿e por qué non se fan lecturas de este tipo?—. É un romance de cego posto en prosa ao que nin siquera lle fallan as consideracións éticas finais: "Logo ficou esquecido o logar onde estaba o Corpo Santo, e houbo invasión de mouros negros, que foi grande tristura.— Mais unha noite un santo ermitaño viu grandes resprandores no Libredón, denunciou o feito ao bispo e descubriño o corpo do Santo e mailo seu bordón. Fíxose unha eirexa e logo a Catedral, que foi grande gloria para a Nosa Terra".

No mes de San Martiño de 1923 Amado Carballo dá remate en Pontevedra á novela "Os probes de Deus", que non vería a luz até o 31-I-1925 na revista *Lar* (núm. 5), fundada e dirixida por Leandro Carré en A Coruña. A acción desenvólvese nun asilo de ancianos de ambos sexos, si ben as mulleres apenas figuran no trasfondo silandeiro, ensimismadas nos seus rezos e labores. Nun primeiro plano, o vello Labrador Pedro Lueiro, que pasou pola vida sin amores nin leducias. Fala pouco, mais gosta de escoitar as aventuras mariñeiras do Cibrán do Estevo, home rasgado que non se farta de lembrar o bergantín capitaneado noutrora por el. Tamén mora alí "o poeta", vello republicán furado pola tisis que "arreo andaba a queixarse e a cuspir sangue por todolos recunchos". Un cego que fora probe de pedir e "sabía moitos ledos decires de malicia" contaba historias que adivertían aos velliños, antre eles ao Parvo de Codeseda. O señor Agustín, xa medio alelado, soñaba en se poñer forte e saír do asilo, namentras a fidalga Malvina de Gondarei vivía no recordo de unha

vida maina e estéril de solteirona afeitada ao visiteo. Algunhas figuras do retábulo van desaparecendo do mundo dos vivos a medida que o relato avanza. Vanse sin casi un salaio, coma si fuxiran paseniñamente con medo de molestar aos que alí quedaban á espera da súa hora. Nun mencer do día de Nadal morre Cibrán do Estevo e poucos días despois, tamén o Pedro Lueiro fínase, ferido por unha punxente dór do peito. O seu agoniar é acompañado polos berros do parvo de Codeseda, "presa dun ataque de ramo cativo". Despois, na madrugada frienta e atarecida, o silencio paira na paz do asilo. Un estremecemento gorkián percorre o espiñazo de "Os probes de Deus". Amado Carballo xa non se mostra tan preocupado pola rebusca da palabra novedosa. A prosa é máis escorreita e menos entrecortada que en "Maliaxe"; o diálogo, natural, certo. Hai outro aplomo, outra soltura e madurez. O novelista de 22 anos anuncia ao gran prosista galego que a vida —a morte— non lle permitiu ser.

Denantes de seguir adiante convén lembrar algo xa dito, isto é, que Amado Carballo pertenceu de cheo á que Bal y Gay chamaría "xeneración galega do 25", parella en gran medida á xeneración castelá do 27. Pra Méndez Ferrín "os membros da xeneración 1925 nacen entre 1895 (Luis Pimentel) e 1909 (Iglesia Alvariño, García-Sabell). Son fillos reverenciosos da xeneración "Nós" e aceptan o seu maxisterio mainamente, sin se prantexar ruptura ningunha nin grandes labores organizativos. Asumen a función de educandos e adoptan a ideoloxía e colaboran nos órganos —"Nós", "A Nosa Terra" e outros— creados polos seus maiores"⁹. Podemos acatar en principio esta interpretación simplista do grupo como tal e no tocante a certas coordenadas comúns, pero ao adentrámonos na persoalidade de cadaquén ollamos grandes distancias, tanto ideolóxicas como estéticas. A distancia que vai, poñamos por caso, do anarquista e iconoclasta Manoel-Antonio ao conservador ilustrado Euxenio Montes. O que sí resulta certo é que todos eles sinten o pulo da renovación cultural de Galicia, todos se debruzañan cara o mundo exterior cos pés ben postos na Terra e todos forman —ou tentan facelo— na vangarda, xa seña da literatura xa das artes plásticas. Nos estudos puntuais, incluso dentro do contexto xeoantropolóxico, con que Carballo Calero fai o primeiro intento serio de abranguer o grupo xeneracional do 25, revélase nidiamente que Amado Carballo

⁹ Prólogo a "Obras en prosa e verso" de Amado Carballo. Ed. Castrelos, 1970, páx. 7.

aporta unha nota de persoal orixinalidade, que axiña teremos ocasión de ollar con algún detalle ¹⁰.

Non é doado saber en qué momento xusto o poeta pontevedrés determina expresarse poéticamente en galego tras os seus primeiros pasos en castelán. Naturalmente que nesta decisión pesaría de xeito poderoso a súa inserción no movemento político-cultural representado polas Irmandades da Fala, xunto co forte abalo que o sacudiría, coma a tantos mozos do seu tempo, ao saír do prelo o primeiro número da revista *Nós* en 1920. Outro feito que puido pesar na decisión quizais sería a publicación por Vidal Martínez do libríño "Mágoas" nos comezos de 1922. A amizade fraterna que unía a ambos poetas non podía menos de estar presente nos rumbos e proxectos de un e outro. Na obra de Vidal, acarón de poemas ao vello estilo, aparece xa un mangado de versos de vangarda. Vidal, sempre discreto e sempre devoto da memoria do seu compañeiro, non me quixo acrarar nunca si foi o seu consello, como eu sospeito, unha parte importante na decisión de Amado no sentido de se verquer enteiramente no cultivo do galego. En todo caso, a onda estaba no ar e era imposible que a non recollese. Incluso, como dixen, gravitara sobor de el o ambiente familiar, con antecedentes tan rexos coma o de J. M. Pintos Villar, un dos máis afincados defensores do cultivo literario da lingua materna, setenta anos atrás.

Si nos atemos ás datas contrastadas, a primeira vez que Amado Carballo dá á estampa un texto poético en galego é en *A Nosa Terra* do 1-XI-1923 (núm. 194). Mais non se trata de un orixinal sinón da versión de tres poemas de Paul Fort: "Pregaria ao Santo Silenzo", "O mais ledo dos *lieds*" e "A moza que morreu namorada". Son versións rimadas que denotan labores previos no terreo da libre inspiración. Compre pensar polo tanto que xa se estrenara tempo atrás no sometimento da idea ao molde formal do galego. Aquel molde sinxelo, eso sí, de xinea popular; molde de arte menor —cantiga e romance— que só por excepción o poeta esdeñaría algunha vez.

Vai ser o ano 1924 o da total entrega de Amado á poesía en galego. Metido de cheo nun novo ambiente literario como redactor de *La Concordia*, primeiro, e pouco despois en *El Pueblo Gallego*, chegan a el os estímulos que tal vez non recibía con tanta forza na vida queda da cidade natal. E aínda penso que o troque de ritmo, coas demandas apremiantes do periodismo, tamén obraría a prol de forzar a escapada creadora. Teño a impresión, por outra parte, de que a vida

¹⁰ Cfr., autor cit., "Sete poetas galegos", Vigo, Ed. Galaxia, 1955 e "Aportaciones a la Litegatura gallega contemporánea", Madrid, Ed. Gredos, 1955.

mariñeira de Vigo, tremante e vigorosa, está no trasfondo de eses sete ou oito poemas do mar que enchen unha boa parte de "Proel", libro composto como é sabido nese ano crucial na vida do poeta. A temática do mar non podía estar ausente na obra de un escritor sedento de paisaxe e nado en Pontevedra, mais compre ter en conta que a vida mariñeira da capital achábase en decadencia dende tempo atrás, mentres que en Vigo era algo así como a razón de ser da poboación. Amado Carballo, sometido ao horario nocturno de traballo propio de todo periodista, non deixaría de recalar no mundo boligante do Berbés ao deixar a redacción nos menceiros estremecidos pola bris salobre. Aquelas visións do porto e das tascas mariñeiras quedarían plasmadas en "Proel"¹¹. Cando o libro vexa a luz no San Xohán de 1927 en Pontevedra, o poeta deixará constancia no colofón de aquel detalle cronolóxico que vai ligado á tempada máis fecunda e ilusionada da súa vida: "Foi feito o presente libro no ano 1924...". Semella que o autor quixo deixar patente non só o dato temporal en relación cos movementos poéticos da vangarda, sinón a noticia do entorno que servíu de marco á xestación da obra. Un a modo de tributo inexpresso aos compañeiros que sin dúbida estimularon o seu labor. Antre estes compañeiros contábase, en primeiro lugar Ramón Fernández Mato, director de *El Pueblo Gallego*, novelista e dramaturgo, mestre de periodistas. A par del estaban José Ribas, que ocupaba a xefatura da redacción, substituído logo por Miguel Fernández Lema, derradeiro director de *La Concordia*. José Vidal de Bustamante sería o terceiro redactor-xefe, pero antes compartíu con Amado Carballo as angueiras de simple redactor. Todos eles axudaron ao principiante nos seus primeiros pasos na profesión periodística e de todos recibiu alentos no labor creativo. Aínda que non o diga en parte algunha, Amado tiña especial achego á cidade de Vigo. En *Vida Gallega* publicou os primeiros contos e nas páxinas dos xornais vigueses *La Concordia*, *El Pueblo Gallego* e *Galicia* ficou plasmado o máis denso do seu traballo literario, en boa parte anónimo.

E, despois de aquel tempo de boandanza, a enfermidade —aquela mesma treidora doenza de "o poeta" liberal de "Os probes de Deus"—, a quietude, as estadias en Soutelo de Montes e Santa Margarita. Un ritmo máis lento no traballo pero tamén un "tempo" máis maduro, de orquestación das ideas e dos proxectos. Novas e fondas

¹¹ Curiosamente, o poema "Carón do Atlántico", que viu a luz en *El Pueblo Gallego* do 25-VII-1924, non sería recollido en "Proel". É a primeira colaboración firmada de Amado nese xornal. No mesmo núm. fai unha longa semblanza de Pontevedra, en castelán, e no día da Peregrina (10-VIII-24) publica "Cosas y figuras de Pontevedra".

lecturas. Traduccions do "Canto do irmán Sol" de San Francisco (*A Nosa Terra*, 1-III-1927), de Rilke e Alfonsina Storni; outras calas na lírica francesa, descubrimento da poesía visual —aquela curiosa forma de dispoñer o poema como representación gráfica do tema inspirador¹²—; o retorno ideal aos temas do medievo que o poeta quería plasmar en vidas de santos e romances ao estilo tradicional... En fin, a morte.

Ficaban nas carpetas de Amado outros poemas inéditos a máis dos que fora publicando en xornais e revistas. Xohán Vidal Martínez, aqueixado por unha invencíbel dór de ánimo, tivo azos pra axuntar a obra dispersa de Amado e conseguiu que un fato de amigos costease o libro póstumo "O Galo", chamado así polo título do poema co que se decidiu encetar o libro. Os beneficios —non sei si algún se acadaría— destinábanse á viuda. O libro é ao meu ver a máis coidada edición galega do seu tempo, unha pequena alfaia. Foi imprentado por "Nós", o obradoiro que rexía na Coruña o benemérito Ánxel Casal, con prólogo de Otero Espasandín. A portada, un cativo galo desafiante de crista poderosa, longa cauda e ollo saltón sobre fondo negro, foi dibuxada por Carlos Maside, grande amigo do poeta morto¹³. O colofón reza que o libro rematouse de imprentar o 4 de setembro de 1928, xustamente un ano e un día despois do pasamento de Amado Carballo.

"O Galo" non aporta sustancialmente novidades na liña estética emprendida en "Proel". Pódese considerar moi ben como unha segunda parte ou continuación sua. Pero hai algo que eu quixera sinalar eiquí porque penso que nunca foi valorado: a presenza de topónimos da Terra como elementos de suxestivas connotación líricas. Frente a dúas mencións nos 35 poemas de "Proel" —Xende e Compostela— figuran quince topónimos nas 18 composicións de "O Galo": Mourente, Marcón, Avión, Illa de Ons, Paraño, Tras-Deza, Carballiño, Canedo, Soutelo, Sanguñedo, Vilariño, Millerada, Terra de Montes, Vilapouca e Pontevedra. Nótese a cárrega eufónica de todos estes nomes, a intención musical que aportan, e moito máis

¹² Xohán Vidal tamén seguiría o movemento con certo pasmo inxenuo. Un día mostroume "Le Moulin" de Huidobro, fermosísimo poema que figura un muíño de vento. Os vellos antecedentes da moda habería que os ir buscar no extravagante Panard, gran amigo do viño, que xa no século XVIII escribira poemas con feitio de copas e xerros e cuncas. O precursor do surrealismo, Apollinaire (1880-1918) destacou no cultivo de este sistema ("Caligramas").

¹³ Maside fixera un gran retrato de Amado que foi reproducido en *Vida Gallega*, nunha data que non podo fixar porque traspapelei a nota. Pola contra, o apunte que figura en "Sete poetas galegos" de Carballo Calero, apenas ten un lonxano parecido: Cicais o fixo de memoria.

no seu contexto. O mundo paisaxístico tan caro ao poeta refórzase coa notación localista evocadora do entorno. Pódese pensar que Amado atopou o modelo en Pondal, mais en todo caso o que importa é sinalar o aproveitamento por Amado Carballo de este recurso indicador da comunicación coa Terra, xa non por vía da interpretación simbolista sinón polos camiños da realidade vivencial. Vivencia que nos aporta a mensaxe de un andar emocionado por vilas, montes e vales baixo a presenza testemuñal da Natureza:

Ao chegar ao Carballiño
eran as doce na Lúa
i estaba morto o camiño.

* * *

A costia de Canedo
agarda ao Sol que lle faga
a loira trenza do pelo.

A crítica mostrouse entusiasta e cordial coa obra poética de Amado Carballo. "Proel" foi acollido con albizaras; "O Galo" con semellante enlevo, pero esta vez ensombrecido pola mágoa natural. A poesía de Amado, leda, moceira, chea de luz, apareceu na hora propicia dos entusiasmos coma un prenuncio do mencer.

Ricardo Carballo Calero é quen máis a fondo pescudou na xénese e proxección da lírica amado-carballista. "A posición sentimental do poeta perante os seus motivos é a tenrura non esenta de humorismo. É a súa unha poesía aldeá. Pode xurdir a lembranza de Noriega Varela. Pero a imaxe é de unha arriscada modernidade e de unha orixinalidade auténtica. A paleta é rica, as cores vibradoiras. A técnica afincase rexamente no popular, pero o artista ten persoalidade e outura. Un barroco labrego. Pero tamén un espírito afín ao mestre románico. Pola súa vontade identificación coa paisaxe, polo emprego dos motivos locás, polo seu realismo, pola ausencia de pulo cara o infindo, Amado Carballo pode ser considerado o xefe de unha escola neorrománica"¹⁴. E pouco antes escribe o mesmo crítico: "A poesía idílica de Amado Carballo refrexa, de un modo exempramente vivo e constante, a fisonomía da terra en que nacéu e morréu. Toda ela se compón de imaxes visuais. A poesía de Amado é unha poesía pictórica como a pintura de Corredoira é unha pintura literaria (...) Pódese decir que absolutamente todos os poemas de Amado Carballo que coñecemos (...) están construídos sobre imaxes visuais. Os pou-

¹⁴ "Sete poetas galegos"; páx. 118.

cos poemas que semellan ter un asunto non paisaxístico, por exemplo os cinco que integran a primeira parte de *Proel*, resolven en imaxes visuás a súa temática patriótica, galante ou lírico-subxetiva. Isas imaxes visuás están inspiradas no agro, coa súa frota e a súa fauna, o seu ceo e a súa poboación labrega. O poeta ten unha vocación eglóxica tan irresistible que dempóis de escribir como tido *A nosa bandeira*, *O madrigal a Marucha*, *Saudade*, esbara cara á descripción de paisaxes. A terra e o mar son analizados en metáforas cheas de liñas e de cor. Predomiña a terra, non embargantes”¹⁵.

Pola súa parte, Méndez Ferrín apunta: “A súa poética é definición sinxela: combinar imaxinería de raíz vangardista con metros e ritmos populares —ou de aparencia popular— para nos ofrecer unha visión plástica e animadora da paisaxe. Como Manuel Antonio, Amado Carballo bebe nas fontes da nova poesía latino-americá i europea. A diferenza acáí en que a alta pureza intelectualista de aquil, o seu claro dogmatismo iconoclasta, vense substituídos neste outro por un sensorialismo xeral e, ás veces, estruturas estróficas e discursivas popularistas...”¹⁶.

Agora ben, profundando unha migalla máis no que xa se ten dito e repetido, pódense aínda fixar algunhas particularidades da poética de Amado Carballo, que eu concretaría nas seguintes notas:

1. Descricións de obxectos naturais en movemento. O placer da descrición de obxectos coincide con algúns autores da xeneración castelá do 27 —sobre todo Guillén, con quen tamén coincide na visión optimista da vida—, pero diferénciase de eles pola interpretación dinámica. Obxectos en movemento: actitude propia dos ultraístas e creacionistas. Escasas referencias ao cosmos urbán, pero a mesma actitude “Século XX” revertida na Natureza.

2. Cada poema é unha representación de imaxes desligadas unhas das outras, aínda que nos primeiros versos se intuía unha visión unitaria. Cada obxecto descrito cobra autonomía e perde referencia ao conxunto. De todos xeitos percébase en “O Galo” unha meirande preocupación pola construción do poema como unidade. Cicais estes derradeiros poemas de Amado anunciasen un pequeno xiro.

3. As poucas veces en que aparece o eu do poeta faino en relación ledizosa e positiva coa Natureza, da que o autor síntese parte. Antropomorfismo e obxetualización do mundo natural.

¹⁵ *Op. cit.*, p. 117.

¹⁶ *Loc. cit.*, p. 12.

4. Outra característica creacionista: imaxes naturais interferidas —campo e mar, ceo e terra, estrelas e música—: “As alboradas tempran o seu fío”.

5. Imaxes plásticas. Cromatismo de acuarela. Domina o marelo. En Amado Carballo o marelo, ou ben é referencia obxetiva a cores na natureza (sol, trigo, etc.) ou significa simbólicamente preguiza, tristura. Ás veces o optimismo dos poemas semella un xeito de fuxida de un eu desacougado.

6. Por iso observamos que a actitude optimista choca de cando en cando con tópicos tenebristas, si ben non semellan vivenciados polo autor. Cicais señan ecos de lecturas; ou reflexos serodios da súa obra en prosa.

7. Referencias folclóricas (cantarelas de nenos). Relixiosidade inxel (motivos de Nadal e Reis).

8. Cando intenta algunha expresión emocional —función emotiva da linguaxe— pode máis a forza da imaxe autónoma, que asu-laga o eu do poeta.

9. Presencia da toponimia como elemento lírico con énfase evocador.

10. Rebusca un tanto forzada da linguaxe. Extranxeirismos —*skating, spleen, Derby, jockey, pur sang*—, que poden representar un afán de inxerir matices cosmopolitas como contraste do enxebrismo.

11. No aspecto formal, a estrofa tímida, flebe, de cuño popular casi sempre, bate coas pretensións vangardistas. A esta contradicción fai referencia Méndez Ferrín no *Prólogo* citado. Durezas rítmicas, aínda dentro dos esquemas estróficos sinxelos. Predominio casi total da asoancia. Ausencia do verso libre, anotada por Carballo Calero.

12. En liñas xerais, advírtese en “O Galo” un proceso de maduración.

* * *

Na escolma que segue inserto tres pezas de Amado Carballo non recollidas na recadádiva que fixen no ano 1970 prá colección “Pombal” de Edicións Castrelos: a nota crítica sobor “A fiestra valdeira”, de Rafael Dieste¹⁷, máis dous poemas: “Sonata aldeán” e un romance sin título que anuncia as vísporas de Nadal. A reseña do libro de

¹⁷ Datada en “Pontevedra, agosto, 1927”, debe ser o derradeiro texto en prosa de Amado Carballo.

Dieste non a conecía eu daquela; atopeina despois nun recorte de xornal que posibelmente seña *El Pueblo Gallego*. É unha mostra senlleira da faceta crítica do autor. Nela resalta o uso da terminoloxía mariñeira en figuras simbólicas de certa eficacia.

O segundo texto, "Sonata aldeán", foi publicado en *El Pueblo Gallego* do 14.VIII.1932, nas páxinas especiais das festas pontevedresas da Peregrina. Alí figura tamén un poema de Vidal Martínez, e supoño que foi el quen proporcionou á redacción do xornal o inédito de Amado Carballo que non incluíra en "O Galo". Esta sonata, en catro tempos de cantiga popular, ofrécenos unha segunda evidencia —á par de "Derrière"— da adiviñación por parte do poeta da morte cercana. Tránsito ineludíbel, coma o do sol na morte cotián, pero tamén tránsito anceiado, acougo do corazón doente na eterna paz. Dende o *Allegro* festeiro do primeiro tempo ao *Adagio* final, van caíndo as notas da sonata atal que bagullas da noite e laios do vento, mentres o muíño moe o día que devala até finarse no solpor. O poeta sintetiza en dazaseis versos o seu fuxidío paso pola vida. E todo elo envolto nun ricaz circó cromático: roxo, azul, verde, marelo... Xa se vai achegando a el a cegadora luz infinda:

Cal vai o serán morrendo
a mergullarse no mar,
o meu corazón doente
na morte busca unha paz.

Nunca Amado Carballo deixara traspasar os seus versos cheos de ledicia xogoral polo arrepío do seu propio agoniar. Esta nota final nunha obra lírica onde palpita a vida plenamente, causa dura mágoa e trai ao poeta mozo máis arrente de nós.

Non tiña eu noticia da "Sonata" cando recollín a obra de Amado no ano 1970. Din co poema tempo despois, repasando a colección de *El Pueblo Gallego*. Pero —despiste incomprensíbel— o romance da vinda de Xesucristo foi publicado no número 6 da revista *Cristal*, da que eu mesmo fun unha especie de redactor-xefe¹⁸. Estupendo exemplo prás vanidades eruditas dos rastrexadores de papeis extrañados, grea na que homildemente me conto. Eu andaba a buscar agullas no palleiro e tiña unha chantada no mesmo entrecello. E menos mal que agora podo arrincala. ¡Unha agulla de ouro fino, así Deus me salve!

¹⁸ Quedara inédito á morte do poeta e proporcionouno á revista Vidal Martínez. Coido que esta composición iría formar parte do libro de romances que Amado proxectaba escribir.

A D D E N D A

Rematadas estas notas e xa en trance de dar a voz de avance prá impresión, chega ás miñas mans por rara casualidade un mandado de once poemas autógrafos de Amado Carballo, todos eles escritos en castelán. Agás un, os demais están firmados polo autor e catro levan data. O interés biográfico que encerran e a nova luz que emprestan pra o millor coñecemento da evolución artística de Amado, xuntamente con certas connotacións de interés, obliğanme a engadir estas liñas de urxencia.

A meirande parte dos poemas responden aos moldes formáis clásicos: tres sonetos de boa factura, un romance encabezado e rematado por señas cuartetos alexandrinas, catro poemas máis en alexandrinos de vario feitío estrófico, un poema (“Autorretrato”) en cuartetos endecasílabos de rima alterna e, finalmente, dúas composicións en vacilantes versos brancos. No estético, o pequeno conxunto responde de cheo á atmósfera modernista que polos anos 20 se respiraba en España, a prol da poderosa ventolada rubeniá. Abondará como exemplo este primeiro cuarteto do soneto “Parsifal”, único conservado de un “Tríptico Wagneriano”:

De regiones azules, cruzado del Ensueño,
todo virtud y fuerza, surgiste triunfante
desdeñando el placer, tan mezquino y pequeño,
y hubo en tí un poderoso valor alucinante.

Amado Carballo escribiu estes poemas durante a súa estadía en Madrid. Precisamente, o soneto que acabo de mentar está datado alí o 6-8-1921. Sabemos, pois, que xa en agosto do ano 1921 o poeta residía na capital de España, onde emprincipiaba unha xeira ilusionada e azarosa. Outro soneto, sin título, encabezado pola estrela de cinco puntas con tres raios en cada unha, está endereitado a María, a namorada que sería esposa do poeta tres anos despois. Reza ao pé “Madrid Octubre MCMXXI”. Un romance titulado “Cuento” —conto inxel da princesa gardada polo terríbel dragón ao que dá morte o trovador namorado— tamén vai dirixido á “carísima María” e dátese en “Madrid XII-MCMXXI”. Debaixo, nun recadro, Amado dibuxou o seu *ex-libris*: a mesma estrela radiante posta no cimo de unha pirámide cadrangular, e na base a cartela “EX LIBRIS / L. AMADO CARBALLO”.

Os demais poemas, menos o que citarei ao final, non teñen data pero corresponden sin dúbida a aquela andaina madrileña de Amado

Carballo, cando tentaba probar sorte no mundo das letras castelás nunha fuxida que non tardaría en mostrárselle infroituosa. Vexamos algúns datos curiosos máis. Un dos poemas en alexandrinos leva por título “Epístola sentimental y lírica al pintor Gutiérrez Solana”, con quen cicais trabase amizade o poeta, tan amante da pintura. Compara os seus soños de idealista engaiolado pola beleza feminina coa dura realidade que reflexan os lenzos do pintor; sinte o golpe brutal do contraste e manifesta:

De pronto brilló en mi la gran luz interior
de una divina estrella de mágico esplendor
y dije con Blavastsky, “la vida es ilusión”
cuando no se camina hacia la iniciación.

Velaí, pois, a constancia dos acenos ocultistas que nos anos máis mozos de Amado Carballo parecíanlle marcar un camiño de perfección. Agora xa sabemos que leera a Madame Blavastsky, como de seguro leería a Allan Kardec, Flammarion e demais mestres das ciencias ocultas. Coido que o *ex-libris* descrito responde á mesma chamada.

A espiritualidade de Amado maniféstase asimesmo, como xa tivemos ocasión de ver, na súa devoción por toda perfección artística. Nun “Canto a lo eterno”, escribe:

Wagner, Schuman, Tchaikowsky, Beethoven, Chopin,
Angélico, Leonardo, Praxiteles, Rodin,
intérpretes sublimes del lenguaje divino,
estos versos humildes a vosotros consagro.
Anhelo febrilmente seguir vuestro camino
y amar en toda forma el sagrado milagro.

Un poema en verso libre chamado “Estampas de Ayer. Interior”, leva este enderezo: “Pour toi, Eugène Montes, sur les gazons fleurís d’un printemps violent”. O poeta galego adícalle en francés un poema castelán a outro poeta galego. Fique o dato pra o bloc das miúdas curiosidades.

Un “Autorretrato” —¡lástima da súa escasa calidade!— principia así:

Son tan negros mis ojos porque ostentan
las tristezas de mi alma dolorida.

A nota pesimista, o acento torturado, a insatisfacción, a pescuda da verdade, predominan abafantes nestas mostras da poética amado-carballista escritas na lingua de Castela. Pero hai unha excep-

ción. Trátase de un poema que eu considero revelador e que xa non pertence ao ciclo madrileño. Está datado en "Sanjenjo, 27-7-1923", vai enderezado a Marucha e non leva título; no seu lugar figura a estrela. Neste poema anúnciase xa o contacto do poeta coa paisaxe. É, tal vez, o inicio do xiro definitivo. O verso nútrese do entorno en que foi concebido, fuxindo do pechado mundo da abstracción que se xesta antre catro paredes. O campo e máis a aldea; o sol, as froles, os paxaros, o ceo acompañan ao poeta:

... fragante como el lirio
que humilde da su aroma en la tarde aldeana.

... una lágrima bella
que llorara la luna una noche apacible
refulge en la negrura lo mismo que una estrella.

Al fin de las heridas ha de brotar el verso
como brota el cantar del ciego rui señor.

Es la emoción del campo. Hoy entre el arbol
de un cielo azul y puro he visto huir el sol.

Aínda non vibra a metáfora animadora da paisaxe, a paráboa los-tregante, as encontradas pinceladas de luz. Pero xa a paleta está disposta e as córes prontas a estourar en versos. O poeta galego de "Proel" —1924— está petando á porta neste poema castelán de 1923.

O troque será redondo. Amado Carballo romperá súpetamente coas rixideces académicas, as ideacións de gabinete, a temática obsesa e torturante. E romperá tamén coa lingua na que se estrenou como escritor. Nun momento dado fará a descuberta do propio mundo. Un mundo ledo, dominado pola dinámica bulidora da paisaxe, pola plástica entrañábel da Natureza. Descubrirá entón o engado lírico da lingua nai e o verso lizgairo de raigaña popular. A simboloxía esotérica trasmutaráse no cruxol interior nun gurgullar de vida nova. Será coma unha liberación. O encontro consigo mesmo. O aboiar da auténtica persoalidade.

Diante de estas mostras de pulso decadente, penso que Amado Carballo remataría decatándose da inutilidade do camiño emprendido. Por sorte, a vida tíñalle reservados outros vieiros. O poeta frustrado en lingua e terra alleas atoparía felizmente o verdadeiro camiño na lingua e na terra propias. Cicais aquela experiencia fose fatalmente necesaria.

XOSÉ M.ª ÁLVAREZ BLÁZQUEZ

Vigo, abril de 1982.

OS PROBES DE DEUS

Novela original e inédita

ESCOLMA

... Aida entrou a igreja de repente. Não era uma mulher que
costa de trinta e a quatro anos de idade, mas uma jovem de
quarenta, com olhos castanhos e cabelos

Na longa sala dos doze mil metros de comprimento e
de largura as paredes eram revestidas de mármore branco, que de
lento em lento perambulava lentamente, com vozes altas de mulher
e uma multidão de pessoas que iam e vinham para as partes
diferentes das que se dirigiam a outras das igrejas.

Carde de fronte, de repente, não veio colar-se nenhuma entre
homens de seu sexo, não veio a paragem da sua caminhada e
se contra os muros, que a sua alma se desolava.

Naquela sala grande de igreja, de uma grande multidão de
homens, e mulheres, e crianças e velhos e jovens e doentes
das mulheres que se dirigiam a outras e a outras.

O Padre Lopo, de uma vez abençoou a multidão de gente, e
uma pequena multidão de gente que estava ali a sua volta de volta
instante com uma luz de uma vontade que não podia ser
de dia e de noite mais do que.

... E, que ali se era sua vida de vida, e a vida de vida de vida
de uma grande multidão de gente que estava ali a sua volta de volta
instante com uma luz de uma vontade que não podia ser
de dia e de noite mais do que.

E, neste momento, a multidão de gente que estava ali a sua volta

... que se ha de hacer en el mundo...
... de la vida humana...
... de la vida humana...
... de la vida humana...

... que se ha de hacer en el mundo...
... de la vida humana...

... que se ha de hacer en el mundo...
... de la vida humana...

... que se ha de hacer en el mundo...
... de la vida humana...

... que se ha de hacer en el mundo...
... de la vida humana...

... que se ha de hacer en el mundo...
... de la vida humana...

... que se ha de hacer en el mundo...
... de la vida humana...

... que se ha de hacer en el mundo...
... de la vida humana...

... que se ha de hacer en el mundo...
... de la vida humana...

... que se ha de hacer en el mundo...
... de la vida humana...

OS PROBES DE DEUS

Novela orixinal e inédita

I

... Aos poucos, a chuva foi amainando. Ficaba unha mañán grís, chea de friaxe, e o vento mareiro da Carnota facía tremar as árbores molladas, con súpetos calofríos fugaces.

Na longa sala dos dormitorios, ateigados de bafos cheirentos e de tépedo ar confinado, había samente catro vellos doentes, que de leito en leito parolaban mainiñamente, con voces cheas de langor e desa resiñada melanconía que pon cadencias tenras nas verbas indifrentes dos que agardan a morte sen esperanza.

Carón da fenestra, envolveito nun vello cobertor rachado, outro home de ben comprida edá, ollaba o paisaxe da ría apreixando o nariz contra os vidros, que o seu alento embazaba.

Naquela fría mañán de inverno, os máis asilados traballaban na horta, i embaixo, na cociña, ouvíase o balbordo das risas e disputas das mulleres que arranxaban a louza e o xantar.

O Pedro Lueiro de cada vez atopábase máis falto de forzas, e unha perguiza invencíbel íbao ganando día a día, domando de cada instante con máis imperio á súa vontade, que pola conta asemade de día a día era máis floxa.

El, que aló na súa casiña de Valoa, levantábase aínda con estrelas para percorrer as leiras, legón ao lombo, sentíase agora apouigado, vencido, desfeito por un mortal cansancio. A súa meirande ledicia era estar longas horas inmóvel, coa vista vagariñamente nas lexanías verdes e bretemosas daquel paisaxe que tanto gostaba de contemplar dende as fenestras da casa de caridade.

E, nestes instantes, tornábase refresivo na saudade dos tempos

en que respiraba a brisa libre e fresca, e nos que o seu corpo, aterecido pola friaxe do amanecer, cobraba vida e quentura no rudo traballo dacotío.

E decote finaba por espertar do seu ensoño, esgotado de anguria, e tiña a arela de cramar a berros coma si se sintira afogado por unha man brutal que lle esmagase o corazón; mais ao cabo a súa ansia trocábase nun pranto silencioso, que esbaraba sin salaios polas súas enrugas, requeimándolle as pálpebras e tornando duro e violento o seu ollar, decote homilde e afable.

Choraba a súa mocidade morta, a súa existencia árida e amargurada, a súa alma valeira dun deses agarimos eternos que fan a vida amábel e dan barudos alentos para a triste loita no mundo.

Mais el tiña un pracer íntimo, inconfeso, nas ponlas do seu dór: refozábbase nas súas mágoas coa ledicia de todolos malpocados na podre do seu espírito, coma os porcos no estrume do seu cortello, coma os probes das portas na carroña das súas chagas.

No mes de Sant-Iago, perdídosos bens nun preito de foros, sen amparo no mundo, acatou contrito o seu ingreso no Asilo da cibdade. Nos primeiros tempos, el traballaba tamén na horta, podaba as viñas, sachaba as patacas, facía de todo, e hachábase contente. Agarrimábao a pas das longas celdas, o contaunto cos compañeiros tamén desherdados da fortuna; aquilo era un consolo pró seu espírito esgazado, un sedante para as súas arelas fementes de quietude.

Mais no decurso dos días, ía nacente un sentimento insospitado, indefiníbel. Alcontrábase coma preso na casa grande, na horta pequeneira; os seus ollos percuraban decote hourizontes libres onde choutar cal cuchos rebuldeiros, no dondo verdor das leiras matinales, na áspra esponxa dos toxos bravos.

A tola carreira das súas miradas esnaquizábase estonces contra os muros inxentes, carón das mouras fachadas postreiras das casas vilegas, untadas co negro do chapapote, que arrodeaban á hortifiña monacal.

E levantábase na súa alma unha xenreira xorda contra aqueles edificios poboados de felicidade e de cristaiñas risas de nenos, que eran unha afrenta, unha maldizoada inxuria ás lacras dos homildes, dos menesterosos.

Tivera desexado velas arder polos catro flancos e afundirse nun estrondo de traxedia aquelas ledicias tan ingratas á súa amergura.

Non atopaba acougo en ningures. Na súa eisaltación, as paredes, os muros, somellaban estreitalo pouco a pouco. Xa tiña mergullada a saudade da liberdade e atopábase mal en todolos sitios.

Só naquela fenestra que espellaba un anaco de terra labrega, pasaba as horas mortas, saloucando internamente a saudade do ceibe, que enchíao de morriña acongoxante.

Na fría mañán de inverno, sentado preto do leito aínda quente, Pedro Lueiro ollaba coma decote as cromáticas lonxanías, ubérrimas de variedade polo xogo das nubens, no ceo cincento.

Voltou a acordar en sí, i erguéuse limpando as bágoas fuxitivas co dorso da dura man encallecida.

—¡Ai, Pedro! ¿Tí oies?

Acochado nas roupas do leito, chamábao un compañeiro. Tiña unha vos apagada e deble, os ollos afundidos nas concas, e na sua faciana encrenque desenábanse os ríxidos trazos da caliveira.

—¡Escoita! ¿Tí ves ou non ves?

—¡Vou, home, vou!

O seu falar era rouco, polas bágoas mortas na gorxa.

Pedro Lueiro gostaba asemade do tempo pasado na compañía daquel vello doente, que fora na sua mocidade patrón dun bergantín de Marín e percorrera moito mundo. Entretiñao coa sua conversa variada falando dos tempos en que cruzaba os mares, cheo de valentía, coas velas desplegadas. Un día nun porto, mañán noutro, xa esquencera moitos nomes; mais sabía unha chea de cousas de remotos pobos de negros e de chinos, e falaba con agarimo do seu barco, cal se fore un fillo seu.

II

Cando Roque do Estevo, o vello xeiteiro de Cidrás, morreu deixando o seu netiño no meirande desamparo, foi iste recollido polo Antón Cecebre, amo de moitos barcos de pesca e mercadería. Home de mala sona, a quen todos conoían co alcume do "Ballenato".

O encarregarse da férula do neno non fora por sentimento de caridade, nin tan siquera; íl vía no rapaz un bon obreiro futuro, que traballaría de balde no medro dos meus intreses.

Dende aquela, na vida do pequeno Cibrán do Estevo comenzou o lado triste da realidade. Traballaba arreo na limpeza das dornas, recibindo paus e labazadas por todo premio. De mañán cedo tíñase que erguer para correr á dársena onde estaban fondeados os barcos do amo, i escomenzaba a faena. O achicala auga, tender ao sol os aparellos, fregar os bancos i as sentinas... Suando faguía apresada-

mente as suas ocupacións, agardando arelante a hora do meiodía, en que mataba a fame cos restos da caldeirada dos mariñeiros. Algunha que outra vez iba á taberna en procura de viño para os pescadores, e choutaba de ledicia ao recibir o pataco que decote lle daban.

Encol de tudo, un deles, que fora compañeiro do seu abó, agari-mábao moito, e sempre lle dirixía unha fala de alento.

—¡Hai que traballar, rapás! ¡Hai que facerse home! Cando sexas meirande, virás con nosco ao mar...

Aqueelas verbas quedaban marcadas no seu maxín, e de noite no leito de follato rebulía esperto, pensando no día feitiцеiro en que traspasaría os hourizontes azuados.

Embuido no ensono, gardaba con inxénua cobiza os cartos que axuntaba, para mercar un bon pucho de augas como os que tiñan aqueles mariñeiros tan envexados. E nas mañáns bonanceiras ficaba estáteco ollando as lanchas facerse ao mar. Seguíaas coa mirada saudosa de cousas remotas, hasta que desaparecían, cal folerpiñas pequerrechas, aló onde o ceo tocaba coas augas, nunha vaga liña de brétema.

E decote, pola sua moura sorte, topábase a carón do “Ballenato”.

—¿Qué fas, cacho de pantasma? ¡Vouche quentar as costelas! ¡Traballa, folgazán!

Tremando baixo a ollada ameazadora, que sempre viña en compañía dalgún tirón de orellas, o Cibrán púñase ao seu, sin ousar responder.

Mais un día o amo chegara acorado, berrando:

—¡Corre ben, rapás! O Farruco o Xaleiro está doente, e tí irás hoxe á pesca no seu posto. ¡Bule axiña, que estánche agardando para saír!

E alí comenzou a súa vida de home.

¡O primeiro día no mar! A sua lembranza perduraría nel toda a vida. Somellaba navegar polo ceo entre neboeiros azuados e verdes. As foulas levantaban a dorna en alto, voltando a deixala mainamente co mimo da nai que xoga co seu meniño. Sentíase agarimado polo mar, acariñando tenramente polos vaivéns dondos. Aquel día fora o mellor, o máis felís da sua vida.

Os mariñeiros ollábano coma un compañeiro, e máis á hora do xantar díronlle un xaruto.

—¡Fuma, rapás! Os probes fuman, porque eisi cómese menos, ¿sabes?

Á volta dalgúns anos, Cibrán do Estevo era xa un mareante feito e dereito, xa campaba nas festas e tiña afeizón ás mozas.

Dispois, piloto dun bergantín mercante, comezou a percorrelo mundo.

Visitou remotos portos iñorados, que xamáis soñara, e que tiñan enrevesados nomes. Port Said, Gallípoli, Hong-Kong... Gardaba deles un deslumbrante recordo de córes intensos e de línguas incomprendíbeis.

Unha noite, ancrado en Tolón con un rebuldeiro grupo de paisanos, pillou a primeira borracheira dos centos delas que virían dispois.

E daquela comezou o vicio do alcol. Porto en que atracaba, xa era sabido: entraba na primeira baiuca e pasaba o tempo valdeirando copas, e á noite voltaba aos tombos, a durmilla no barco.

Mal viño tiña. Cando atopábase peneco fungaba de todo, calquer cousa tomábaa a mal e chegaba até a zorregarlle cun vergallo aos pequenos grumetes.

Cada vez máis abaixo na pendente do vicio, degradábase a súa alma i enfermaba o corpo.

Maltrataba á tripulazón e de varias veces chegaron aos ouvidos do amo queixas contra el.

Até que un día, á volta dun longo viaxe, o "Ballenato" chimpouno na rua.

Andivo moitos meses coma un can, e cuase que vivindo da caridade; pero ao fin unha ves, por mor dunhas puñaladas nunha disputa, botoulle a man a xusticia; e logo de complir na cadea foi dar ao asilo. Aínda alí tivera tamén xenreira e rifou con moitos. Todo o serán pasábao na galería, de un lado a outro, recorrendoa a longas zancadas coa pipa valeira antre os dentes apodrecidos.

Mais nos seus instantes de quietude, saltábanlle as bágoas ao falar do seu buque.

—¡Figurarvos! —contaba no corro dos vellos—. Era un barco, grande, con moitas bandeiras e velas branquiñas coma a mesma espuma do mar. Eu alí no timón, mandando á xente. ¡Orza! ¡Vira! Alí éravos coma un rei este vello. ¡O meu bergantín! Non sei qué daba porque o vírades un instante. ¡Quedariades parviños!

E tamén na Casa da Caridade, aquíl home tiña un aristocrático prestixio. ¡Fora Capitán de barco!

Ninguén podía decir outro tanto, e todos, pois, sintíndose inferiores a aquel home que tanto mundo andivera, ollábano coma un ser superior.

Cando caíra doente, todos iban á beira do seu leito escoitar as hestóreas. E decote, denantes de se deitaren, chegaban onda el para preguntarlle pola súa saúde.

Mais pouco a pouco ficou soio, agás da compañía que lle facía algún instantes o vello Lueiro.

Decote chamábao á súa beira para botar un párrafo, que invariablemente escomenzaba polo eloxio do bergantín seu.

—¡Se viras o meu bergantín! ¡Quedábaste parviño!

E o mesmo acotío, arreo. Tiña arelas de que o escoitaran e fixeran xestos de asombro. Entón ficaba satisfeito e púñase a cantar coplas mariñeiras.

E tíñalle boa lei ao Pedro Lueiro, porque se asombraba de tudo o que lle contaba e sentíase ledado da súa inxenuidade.

III

Caladamente, co pensamento mergullado en intensas mágoas, o labrego foise sentar á beira do doente.

—¿E logo qué contas, hom?

—Xa ves, decote loitando co mal. ¡Triste vida a nosa, meu vello! Pañamos polo mundo, coma os paxaros de Deus, vivindo ao día sin pensar no mañán, e súpetamente atopamos coa miseria moura que amergura os nosos derradeiros instantes.

—Mais tí non tes queixa, Cibrán. Tí percorríchelo mundo enteiro, viches moitas cousas, e gozaches algúns instantes da vida, i eu non, compañeiriño. Traballando arreo todo o día de Deus sen saír da miña aldea; samente a algunha feira ía cabo da cibdá, e logo de faguer a venda andábache aparvado polas ruas. ¡San Benitiño grorioso! ¡Tantas cousas hai na vila! Un mundo de xente ben vestida, casas moi altas, moitas eirexas grandes. Logo, os cafés cheos de homes. Todos xogan, ¡e veña seis dobre!, ¡e dalle co *pasabola*!, todos a latricar ao redor das mesas, falando unha chea de cousas raras. Eu coidaba que non había máis alá, até que fun ao servizo do rei e soupen que moi lonxe había guerra cos mouros rifeños... Daquela era aínda rapás e asombrábame de todo.

—Logo tí eras un iñorante.

—Érache, meu amigo, érache. ¡E asina pasáronme tantas cousas! Escoita. Eu traballaba na finca do señor Bernardo Canabal, home de moito valimento na vila. ¡Qué casa farturenta aquela! Collía trin-

ta pipas de viño e sete carros de patacas ao ano, e por riba aínda emprestaba diñeiro a rédetos.

“El tiña toda a confianza en mín. —“¡Pedro, hai que axustar sete xornaleiras”. —Bueno, sí señor. —“¡Pedro, hai que trasegalo viño!” —Está ben, sí señor. Eu corría con toda a administración da facenda. De ves en cando, falábame da política; cando era así, pensaba pra mín: —¡Xa temos eleciós á porta! —“Porque Maura, porque o Canalexas, porque o outro, porque o dacolá. ¿Tí votarás ao noso?” —Votaréi, sí señor; o votar non costa traballo”.

—¿E roubábache o voto?

—Non roubaba, non. ¡Pra mín que máis tiña éste ou aquél! O señor era o meu amo e tiña que obedecere. ¡Alá que se matasen eles! Unha ves veu un home a padricar, que o voto era libre; o amo díxonos que viña a nos engaiolar con parvadas e que era un “republicano”. Pois á noite, axuntámonos todos os mozos do lugar, ¡e démoslle unha somanta... que foi bo! ¡Levou para hoxe e para mañán!

Unha vos deble que viña do leito fronteiro, interrompíu a conversa. Somellaba o salaio dunha ánema en pena:

—¡Salvaxes! ¡Fillos dunha raposa! ¡Así tratades ós apóstoles da causa da humanidade! ¡Os vosos ollos están cegos para ver a lus da redenzón!

Era un vello da vila que levaba moitos meses encamado, e que asegún decían escribía nos xornaes; conóciano na casa por “o poeta”. Arreo andaba a queixarse e a cuspir sangue por todos os curunchos.

Coidárase aquel falar a vos dun profeta condanando a depravación da humanidade.

—¡Sociedade burguesa! ¡Xeneración de cóbregas pezoñentas! ¡Os teus días están contados! Ergueránse os humildes, os feridos polas vosas trallas, e coma lobos do monte cairán encol dos tiráns, e arderedes nun inferno en vida, para sempre endexamáis, amén.

—¡Amén! —repitíu, coma apalambrado, o mariñeiro.

—¡Amén! —dixo, coa alma na verba santa, o mergurado labrego.

Así os doídos da vida, as almas miserábels, invocaban á libertade que non ollarían, con todo o alento do seu espírito, con todos os folgos dos seus corpos podres e desfeitos na bárbara traxedia diste val de bágoas.

Fora, rachando as nubens, asomouse a cálida faciano do sol.

Ao lonxe, na cibdade, soaba un longo repinique de festas.

IV

No comedor era todo ledicia e algarabía.

Os asilados en dúas ringleiras, ao longo da mesa, parolaban contentos.

Un cego chuscarrandeiro, que fora probe das portas e sabía moitos ledos decires de malicia, contaba contos aldeáns cheos de san erotismo e saturados de mística devoción primeva. Anacos de mouras traxedias de lobos e bruxería. A Raíña encantada do monte Castrove que agarda ó galán que ha desfacelo seu feitizo, a lenda do San Ero de Armenteira, os prodixiosos milagres do Cristo de Xende e da Santa Comba.

O seu falar tiña un grave e armoñoso xeito de salmodia, cal o acento doído con que pidichan un anaco de broa os probes e porfiados mendicantes da aldea.

Erguendo a testa, cun sorriso desvergoñado nos beizos, o cego falaba agarimado e atento a totalas voces que soaban no seu arredor.

—Unha ves era un Rei...

Todos os seus relatos emprinciaban o mesmo: —“Unha ves era unha moza...” —“Unha ves era un lobo...” E había no rutinario escomenzo un deixo de lenda recollida da boca do pobo, unha santidade de estilo coma a dos vellos infolios das vidas de santos, que principian invocando a lus proteutora da Virxe María.

Todos estaban pendentos das súas verbas coa leda atención de nenos que soñan con reises e raíñas mouras, enfeitizadas por un fero xigante.

A hora do xantar era a hora das expansións. Contábanse moitas novas, e algúns falaban embelesados da súa familia.

—Eu teño tres netiños pequerrechos —decía ún—. Quérenme moito e veñen moitas veces a visitarme. Eu aforro das esmolos que me manda a señora e mércolles lambonadas. ¡Son moi bonitiños os meus netos!... Xa verás..., un día heichos insinar.

Xeneralmente o outro calabá, cheo de envexa e mergura.

—Pois eu —falaba outro asilado— teño un fillo moi listo que está a estudar, ¿sabes? ¡A estudar! —berraba para que todos ouvisen—. ¡Sí señor! Págalle a carreira un señor marqués. ¿E logo? ¡Un señor marqués! ¡—e hinchaba os mofletes ao decir o título, como se fose aquilo un dobre mérito—. ¡Un señor marqués! Non vos é un calquera... Anque ún é probe non está tan mal mirado. É verdá, sí señor...

E todos falaban das súas cousas sin ouvirse uns aos outros, para

asombrar aos compañeiros, e gostaban da envexa dos que non podían decir outro tanto.

Somente o Pedro Lueiro calaba..., calaba sintindo que as bágoas facíanlle un mortal ñudo na gorxa.

Polas abertas fenestras entraba o sol en súpetas breixas de ouro.

V

Un silencio denso pesaba nas almas.

Fora, escoitábase o escarabexar das galiñas e con debile tanguido a campaiña do Asilo doblaba a morto.

Sentadas en roldes, as vellas facían calceta. Un asilado cheo de baba fitaba ó teito con firmeza persistente.

Un gato negro andaba a xogar cos novelos esparxidos polo chan.

Mainamente, na inconsciencia da labor manual, unha vella escomezaba a cantar baixiño.

Miña nai como é tan probe...

A súa vos pasaba coma unha brisa remota, que removía lembranzas dos tempos mellores nas almas murchas dos asilados. Tan debile, tan mainiño, o alalá da Terra falaba con acentos tenros ao corazón dos doídos. E unha vos, dúas..., vinte, xuntábanse á copra iniciada.

*Miña nai como é tan probe
e non ten pan que me dar
éncheme a cara de bicos
e despois, rompe a chorar.*

O cantar enchía a estancia co alento saudoso dos campos familiares, dos broncos piñeirales asolagados baixo o Sol do vran. Era cal si unha vos ben amada espertara as lembranzas da mocidade, arrumbadas nas almas polas dóres da vida tristeira.

E o Sol, o Sol, ledos e cansos coma un ceguiño mendicante, andaba ás apalpadadas polas paredes, buscando pousar seus bicos dourados encol das nevadas testas añorantes.

Unha irmán da caridade levantouse nun currunchos pra interromper aos cantares.

—¡Chist! ¡Fagan o favor! Están durmindo... ¡Chist!

A copra morréu coma coutada por un mazazo brutal.

—¡Calai, durmen os doentes!...

A vos da serva dos probes, finiña, serea, arrecendía como o encenso á devoción das igrexas.

Un vello falou:

—Ten razón a nosa branca pombiña. ¡Consolo dos probes!

O corro cantou loubanzas de labrega cortesía.

—¡Volvoretiña santa! ¡Estreliña do Noso Señorío!

Ela refusou acorada.

—¡Por Deus, irmanciños! Calen. ¡Eu nada merezo! ¡Non digan cousas tales!

O Parvo de Codeseda, escachándose nunha risa satiresca de besta encelada, tiña a vista cravada na branquiña faciana, nas saudosas violetas dos ollos monxiles, que xurdían no rostro abuado cal os lirios aterecidos e pensantes nun campo nevado polo inverno.

O Lueiro adormecía arrolado polo estatismo fraternal do serán tépedo. Aquel acougo silente fechaba as abertas feridas da alma e o corazón adormecía ao conxuro da copra labrega, sentindo a penosa vacuidade das grandes emocións. Unha ardorosa bafarada aquecía as meixelas e as bágoas escachábanselle na gorxa.

Carón da fenestra, unha cadeira vella e cuase que desfeita lembraba ao aldeán os primeiros tempos do Asilo. Alí sentábase acotío un velliño tolleito, de longas barbas brancas como a lan dos años pascuales.

O velliño era garimoso a falangueiro con todos; o probe xa toleaba cos anos e voltábase neno, e decote andaba á percura de decir a todos cousas agradabels, perguntando con cortesía servil pola familia e animando aos compañeiros de sorte. Asemade el coidaba de poñerse bo en saír algún día do Asilo. Na casa tiñanlle boa amizade todos, e chamábanlle con respecto “O Señor Agustín”.

Lueiro lembrábase agora con máis forza dun día en que, desfeito de saudade e sin ganas de ter leria, berrara co vello. Daquela estaba el triste e sin ánemos de falar, mais o señor Agustín, que mesmo morría por latricar con alguén, dixéralle:

—¡Ai, Pedro! Hoxe atópote mellor, ¡moito mellor!

E como o outro non respondera, voltou a falar.

—Dígoche que estás ben... ¡Así Deus me salve!...

—O que é desta —respondeu, chantando as verbas, o labrego— ¡pode que nin Deus o salve!

Tiña naquel instante unha fonda xenreira ao importuno. Houbera desexado botarlle as mans á gorxa i esgazalo en anacos.

—¡Vaia, home! —O vello non calaba—. Disimula... Ben sabes

que non cho dixeran por mal... ¡Si Deus quer, cando eu sane heiche convidar a unha boa empanada de sardiñas!

—Vosté ten gana de leria, i eu non teño ningunha. Meu vello, non se faga ilusións. De eiquí para a cova... ¿Sabe, meu santo? ¡Non ande a cavilar parvadas!

O Señor Agustín abrira moito os ollos, espantado; mais non quixo aínda comprender. Facendo unha surrisa, comentou:

—Tí, decote tan churrusqueiro...

—¡Boh! Ben sabe que non ando de pava. ¡Vosté ben o sabe que non chegará ao inverno!

Calara o vello, tapando a faciana coas mans enrugadas. E houbo un longo silencio.

Comenzou a sentirse unha queixa mainiña, amergurante coma o pranto dun miniño.

O velliño sentiuse esconsolado, loitando por escondelas bágoas.

Lueiro sentiuse arrepentido da sua brusquedá.

—¡Señor Agustín! ¿Vosté chora?

O pranto estalou en fortes salaios.

—¡Asús! ¡Asús! ¡Vállame Deus!

Sin parar chorara todo o día... No amañecer seguinte, atopárono morto.

Emporiso o labrego ao lembrarse sentía unha fonda compasión, arelas fementes de chorar e de pregar a Deus pola alma do velliño.

Fora, a tarde, cal unha caracola mareira, chea de sonoridades lonxanas, íase mollando mainamente nos saudosos cromatismos da posta do Sol.

Nun curruncho, as vellas asiladas contaban enredadas hestóreas de familia.

E había un coro de sinxelas compasións a cada comento.

—¡Non somos nada! ¡Non somos nada!

VI

A vella máis vella do Asilo narraba a sua vida a un grupo de catro mullerías labregas que a escoitaban con respetosa atención.

Aquel relato longo, sembrado de bágoas e ledicias que resplandecían como xoias antigas, tiña unha íntima emoción de dramatismo. ¡Do fondo dramatismo dos días valeiros de utilidade, que pasan en penosa procesión de lembranzas prometedoras, deixando un amargor nas almas e unha queixa, samente unha queixa, resiñada nos beizos!

As evocacións suscitadas removían o estanque do seu espírito coa brisa sutil e fría da tarde que morre, percorría as estancias esquentadas na intimidade do corazón, cal un sopro invernal que non trai arrecendos nin ecos de vida e murcha as derradeiras frores do campo silenzoso.

Inda a fidalga señora sorría ás lembranzas espertadas do eterno sono do esquecemento; mais a súa sursisa era lonxana e doída, ficando no semblante enrugado cal unha carantoña que preluía un saudoso chorar.

Falaba, queda, quediñamente, saboreando o celme pretérito das memorias que a engalanaban co rebrilar temeroso e embazado de diamantes vellos.

Era das mellores e máis nobres familias de Pontevedra a familia de doña Malvina de Gondarel. Nos seus antepasados contábanse reises e raíñas, condes e marqueses. Inda na casa dos seus abós, hoxe no poder dun usureiro, campeaban encol do marco da porta os escudos dos Gagos, dos Mariños de Lobeira, dos Pazos de Probén e de outras máis familias, de masisa e fidalga procedencia.

Foi no comenzo da súa adolescencia, inda a vila conservaba os seus muros como un cinturón aislador da plebeiez que moraba nos burgos apartados, cando conmoveira a Galicia enteira a nova da sanguineta carnicería de Carral, que epilogara tristeiramente o bravo alzamento de Solís e os seus compañeiros.

Malvina de Gondarel tivera de lamentar daquela a morte escura e sin groria do seu úneco irmán, mozo arriscado e valente que empapara coa xenerosa ofrenda do seu sangue a santa terra dos nosos maiores.

Moito tempo a nai chorara aquel fillo sacrificado, e de noite, nos longos corredores, voaban cal pombiñas feridas, poñendo medo na alma de Malvina, os dooridos sospiros da señora.

—¡Meu Antoniño! ¡Ai, meu Antoniño!...

Por el chorou o resto da vida, e aínda no seu leito de morte chamábao con lamentos que fendían o corazón.

Así cando a nai finara, atopárase Malvina dona e señora do seu, baixo a férula esplotadora dun consello de familia.

Afundida no silencio engolado das salas, soia coa vella criada que vira nacer ao seu abó, vivira unha vida estéril, monótona e sombriza.

Encarrilada na rixida crianza da nobreza daquel tempo, endexa máis saía da súa casa como non fose ás misas do domingo ou aos novenarios de cabo de ano, que mandaba facer polo eterno descanso das almas da nai e do seu irmán.

A quinta feira recibía visitas de parentes e amigas, vellas relacións da casa, que chegaban sospirando finxidamente e falaban sempre o mesmo.

—¡Qué tempo! ¡Cómo chove! ¡Levamos unha semana pasada por auga!

Outras veces:

—¡Qué calor! ¡Non se pode vivir con esta fatiga!

Había donas ancianas que a súa única preocupación era a saúde, e pasaban horas enteiras contando con todos os detalles a súa doenza derradeira, e as visitas a un tempo facían mudos xestos de preocupación e de asentimento incondicional. Outras contaban chismes e enredos que as oentes disimulaban comprender. “Porque o tío da sobriña da irmán da nai”. “Porque o pai do xenro do neto...”, e tamén os xestos rutinarios de aprobación acompañaban estes relatos...

E así decote, até soar a hora da queda. Entón calaban brusca-mente as conversas e unha dona, santiguándose, escomezaba:

—O anxo do Señor anunciou a María e concebiu por obra do Espírito Santo... Ave María...

E o marmurio das pregarias, baixo o bronco son dos sinos parroquiaes, coidárase un rebaño de almas devotas encamiñadas ao ceo, por gordos abades, que cantaban na gloria da hora mística relixiosos salmos monásticos.

Logo as visitantes comenzaban a despedirse, e Malvina acompañábaas solícita á porta.

—¡Teña cuidado, doña Concha, que a escaleira está moi escura! ¡Doña Rosenda, non se vaia a caír, que aíí falta un tramo!

E as voces, xa no portal, contestaban:

—¡Retírese! ¡Retírese que fai moito frío! ¡Até o próximo día, si Deus quer!

E Malvina, outra ves soia, voltaba á súa vida normal. Pasaba os días facendo media detrás da vidreira do longo balcón voado e contemplando con envexa resñada os xogos dos nenos na vella praza da Ferrería.

E así sempre, sempre... Correran os anos. Pasara moitas veces o Corpus coas súas gaitas diante da súa porta, sin que ela se decatara da inutilidade da súa existencia, alonxada do amor e das vanidades do mundo.

Cando quixo acordar era xa vella, e o golpe brusco da ruína con-movera tráxicamente a súa alma; mais ao cabo, xa que entrara no Asilo, a súa vida pacífica e mansa non se alterara nin un soio instante.

Unha ves tivera un soño revelador.

“Ela, xa morta, era chamada á presenza de Deus, e o bon Señor, arrodeado de anxeliños rebuldeiros, preguntaba:

—¿Qué fixeches no mundo?

—Nada, Señor —respondía ela tremando de medo.

—En troque, pecaches moito.

Ela incrinara a testa convencida e desconsolada.

—É verdá, sí Señor, pequei moito...

O Deus vello fitáraa cheo de carraxe.

—Entón non entrarás no noso reino.

Mais ela lembrárase e tivera unha idea salvadora.

—Eu, Señor, traballei todos os días, fun de cote á misa e fixen moita calceta.

En esto chegara San Miguel coas suas pesas, e en un platiño fóranse acugulando todos os pecados. Eran coma uns vermes pequeniños, leviáns pecados de marmuración ou de envexa.

E Malvina, anguriada, vira incrinarse a pesa. A sentenza ía a ser fatal.

Mais logo chegara San Roque, o seu santiño querido a quen lle rezaba todas as noites, e traía unha chea de labores feitas por ela. Tantas e tantas eran que a mesma Malvina asombrárase do seu traballo.

Puxéronnas no outro pratiño, e a pesa, dimpois de breve vacilación, incrinárase do outro lado.

E Dios noso Señorío rírase moito e dixéralle con vos agarimosa:

—Podes entrar, Malvina, no teu ceo.

E Malvina chegaba á gloria acompañada de moitos anxeliños roibos”.

E polo de agora, ela, resiñada coa vida, sintindo no peito a mágoa fonda das evocacións que viña narrando, non desexaba nada, nin tiña esperanza nas cousas desta vida. Somente agardaba que a morte quixera levala a aquel ceo que lle fora prometido en soños.

No silencio do serán quedarán titilando os ecos das suas verbas derradeiras.

—E cando a morte veña a carón de min, eu deixareime ir contenta, pois non teño nada que temer.

O vello Lueiro puxera a media voz un comentario cheo de xenreira.

—¡Este demo de vella está xa que tolea!...

VII

Aquel día festexábase no Asilo a víspera de Nadal con un xantar extraordinario que pagaba aos probes un señor da vila.

Todos estaban cheos de ledicia, e había risadas das bocas sin dentes que soaban como risadas de nenos.

O capellán botara unha longa plática, falando da caridade do señor Bernaldo, a quen Deus, na súa bondade sin fin, debía gardar por moitos anos.

—¡Vivan os velliños e velliñas todas! —berrara ao final do discurso Don Xesús. E o coro con toda a súa forza dixera:

—¡Vivaaa!...

—Viva o señor don Bernaldo.

—¡Vivaaa!

—¡Viva a Santísima Trindade!

—¡Vivaaa!

E o poeta, que aquel día quixera participar dos goces da mesa, ergueuse a botar un brindis:

*Esta merenda
non sei por quén será
mais si é por don Bernaldo
que teña moita felicidad.*

E o concurso arrebatado voltou a oubear:

—¡Vivaaa!...

E todos cheos de entusiasmo infantil marcharon á fonción da capela, cantando con ferriños e conchas:

*Que viva, que viva,
a Santa Relixión;
que viva don Xesús
que nos dá a educación.*

Lueiro, no medio dos compañeiros, acompañaba a copra tocando o pandeiro. Aquela ves xa era outro home; esquencera as tristuras e consideraba samente o día, o gran día en que todos debían estar contentos, pois ía nacer Noso Señor Xesucristo. ¿Quén pensaba en dóres nin na morte? Aquel día era día de ledicia e non de se lembrar de cousas tristes.

Xa a grave vos do órgao, vos de armonías remotas do ceo, fixera calar aos cantores, elevando un hino místico que aló nas outuras da gloria coreaban as voces cristaíñas dos anxos.

Os vellos axionllados nas gradas a carón do altar rezaban as suas mágoas, as suas tristuras. Rezaban polo de onte e polo de hoxe. Porque os seus pecados lle fosen perdoados. Polo eterno descanso das almas dos que foron.

Levián e tardo, o seu rezo rubía, rubía ás outuras do ceo, como un salmo de humildade.

Comenzaba o sermón. Como o estremecimento que pon a brisa da tarde nas árbores do bosque, correu entre o grupo de vellas e vellos o movemento de santiguárense.

Don Xesús, na penumbra do púlpito, principiou a súa oración con vos lenta.

—E foi por este tempo que, xa pasadas as corenta semanas que dixeran os profetas, tiña de vir das outuras do ceo o Fillo do home...

Pedro Lueiro abriu moito os ollos, sen comprender, poñendo nun esforzo toda a súa atención.

Logo o sermón enguedellábase, facíase confuso, loubando a gloria de Deus dos exércitos arrodado de santas e santos, que mandaba sacrificar o seu Fillo pola redenzón dos probes.

O aldeán seguía sin decatarse de nada; samente ouvía as verbas, que non chegaban ao seu cerebro. As inflexións da vos conmovíano, cal unha música desconecida. A actitude, o xesto do orador, impresionábao moito máis.

Inconscientemente fixou a vista no cura, seguindo con curiosidade os seus ademáns. Unha néboa densa comenzou a cubri-lo. Agora samente vía a súa testa calva axitándose dun lado a outro nun movemento pendular e monótono. De pronto a figura medraba, medraba; enchera toda a capela e tiña catro ollos, dúas narices, oito mans. As voces batíanlle nas orellas como berros dun mónstruo. Non resistindo máis, o Lueiro palpebrexou, e a figura foi baixando de dimensións. Agora axitábase, debatíase con porfía tola até quedar metida outravolta no púlpito, cal nunha pipa de viño; mais novamente comenzara a medrar. Somellaba que o tonel revertía negruras. Infrábase a sotana coma os grobos que se botan nas romerías...

E súpetamente calou todo.

Lueiro tivo como un espertar e mirou ao redor para decatarse do sitio en que estaba, ceibe da ouseción de anguria que o poseera momentos denantes.

Con un tremar de campaiñas, doce e levián cal un escintileo de estrelas, rubía a hostia nas mans do crego oficiante, e un silenzo preñado de emocións, un solemne silenzo conventual, viña recollerse aos pes de Deus tembroroso e mudo de relixiosidade.

O órgao xemía nunha nota que se perdía nos espazos, abrindo crarores puros nas bóvedas de pedra onde asomaban as ridentes facianas dos santos do ceo.

Lueiro, axionllado nas gradas, sentía que as bágoas lle bicaban as meixelas nunha caricia donda e saloucante. ¡A caricia bendita do neniño Xesús, que viñera ao mundo a consolalos probes e darlles a súa vida enteira! E era en ofrenda a El que aquel altar brillaba na obscuridade da capela, cal unha porta da gloria pendurada das bágoas do Sol.

E os beizos do aldeán reverteron unha pregaría:

—¡Axúdanos, bon Señor! Somos probes teus, os probes por quens derramaches o teu sangue bendito. ¡As nosas mágoas non teñen fin neste mundo! De chorar están enxoitos os nosos ollos; pola vida pasamos cal tí, carregados coa cruz do noso sufrimento. ¡Válenos, Deus!

E ergueuse transfigurado cal si o ceo acabase de ouvilo.

VIII

Na fría obscuridade tronaba o silencio cal o eco dunha fonda badalada de ferro, afinada no “fa” tónico, que din os vellos grimorios de maxia. Como un mar insondábel, afogaba os rúidos da noite.

Fora, as constelacións de infantil xeometría aluciaban cal as notas do pentágrama onde están escritas as máis subrímes polifonías da natureza.

Na sala rectangular dos dormitorios tremaban queixas e suspiros. Durmían os vellos no acougo silente das outas horas.

Pedro Lueiro sentíase inqueda, desvelado. Aquela noite era a Noite Boa, a noite de todolos agarimos, a plácida noite familiar, e o seu pensamento debruzábase na lagoa das lembranzas dos tempos mozos.

Tal noite como aquela xuntábase coa súa familia ao redor da lareira, onde o lume xurdía cal un sol doméstico, aquecendo os corpos e pendurando nos corazóns respradores de beatitude e felicidade.

Unha vos, que coidárase a vos murcha da superstición labrega, facía o comentario da leda noite en que todolos homes debían estar contentes, pois O Verbo feito carne viría demorar entre eles para consolar ós que sofren e curar todolos males do espírito...

E asemade, encol do lirismo remoto dunha noite de Nadal, viña cinguida a hestórea breve do único amor de Lueiro, que ben poido transformar o vieiro deserto da súa vida.

Era ela unha rapaza da veciña parroquia de Santa Comba de Canaval, belida e xentil coma unha linda princesa. Tiña os cabelos roibos, de ese roibo melancónico que pon o Outono nos viñedos, e os ollos azúes como o mar ós amañeceres. Lueiro chegara a querela máis que á súa vida, como el non pensara endexamáis que se poidera querer a ninguén. Aquel amor sería a súa salvación. E pensaba de traballar noite e día para axuntar cartos, moitos cartos, e mercar terras e casas para ela. Con este pensamento fixo, decote, el calara arreo sin confesala o seu sentimento.

E unha noite, unha branca noitiña de Nadal en que Lueiro facía ronda cos mozos, cantando as copras inxénuas que a musa popular derramou nos beizos do pobo, os ledos aturuxos e as doces cantigas foron chamar á porta dela, cun bico de amor implorante e envolvente en calados romanticismos.

Oubeaban os cans ao luar que esbaraba encol das augas do río, e no ceo estreliñas toleironas andaban a fuxir e a se esconder.

Lueiro lembrábase cal si fora hoxe. Ela asomara á fenestra e díxerlle aquelas verbas que inda levaba cravadas na alma.

—Xa ves, Pedro, os dous somos probes. ¡Non pode ser!

Lueiro calara, calara que xa tiña cartos aforrados para escomenzala vida. Que a pobreza con amor é dourada e lumiosa. Que a felicidade voa máis outo que o materialismo do diñeiro. Nada desto que pensaba, dixera. Pola contra, rendírase con bágoas nos ollos sintindo no corazón o golpe tráxico das ilusións que se veñen abaixo.

—¡Eu, Pedro, quéroche ben! Mais tí ben o sabes. ¡Non pode ser!

Agora removendo as lembranzas, pensaba como aquelas verbas enloitaran decote a súa vida. ¡Era verdade! ¡Gran verdade! Nada xa para el podía ser. Ben falara a rapaza. ¡Non pode ser! Por sabido que non. Nin a ledicia nin a felicidade, nin tan siquera un acougo ditoso nos derradeiros anos da súa vida. —¡Non!... ¡Non!... —dixera sempre unha vos nos seus ouvidos—. ¡Non pode ser!... ¡Non pode ser!...

A noite pechábase nunha espiral de medos, cal o diafragma dun ollo somnolento.

De repente, un lamento acorado soou ao lado do leito de Lueiro.

—¡Ai!... ¡Ai! ¡Deus me ampare!

O labrego adiviñou na escuridade ao vello mariñeiro Cibrán de Estevo, sentado na cama.

—¡Ei, Cibrán! ¿Tí qué tes? —perguntou a tentas.

—¡Ai! ¡Ai! ¡Eu morro! ¡Eu morro!

Soóu un golpe do corpo sobre dos muelles do colchón.

—¡Ai, tí! ¿Queres que chame?

Respondeulle un gurgullo afogado, que foi baixando até calar de todo.

Lueiro, asustado agachou a cara baixo as roupas; e samente sentía a carreira rápida do seu corazón.

Daquela, furando o silencio, esbarando mainamente encol das tebras molladas da lua, soaba lonxana a risa branca da gaita, tecendo xoias irreaes de sonoridades garimosas. As suas pingas de esmeralda caían na alma do labrego como amargas escumas do mar.

A gaitiña leda das alboradas ía chamar ás portas do Asilo como un eco da vida pasada...

¿Mais tí, gaita da terra nosa, heraldo das belas festas e ruadas da mocedá, por qué ves turbar a pas tristeira da casa da caridade, soando cal vos profana que fala das cousas que non voltarán?

Mais, non, tí cantas na noite leda do Nadal porque sabes que hai ouvidos que recollen atentos a tua canción de saudade. Que os ollos caducos, a través das bágoas da lembranza ollan decontado as dou-radas praias que bate o mar. As prolíficas leiras verdecentes, húmidas polo orballo dos amañeceres. As lexións bruantes dos piñeirae, nas que canta o Nordeste os salmos barudos e rexos da patria do futuro.

¡Soa, meiga gaitiña da Terra! ¡Soa! Que ves bicar os corazóns feridos da vida e pousar nas almas dos que esperan morrer valeiros de ilusións, unha despedida amercendante e tenra da *Terra-Nai*.

E Lueiro, aniquilado de emoción, sin forzas para erguerse, mordía o embozo silenciando os saloucos, e as bágoas, salobres e tépedas, mollaron longo tempo as sabáns do leito.

I X

Moitos días levaba Pedro Lueiro postrado no leito. Unha estrana doenza ía minando por istantes a sua vida. O corazón choutáballe arbitrariamente, sin a lenta isocronía da normalidade con xordos gurgullos, cal unha vexiga chea de auga.

Dormía pouco. As longas noites de inverno desprumaban aos seus ollos nun vagar lento de minuto por minuto; mais cando ó cabo conquería o sono, ás pouca horas espertaba acorado, cheo de sobresalto e sintíndose afogar, en tanto o corazón galgaba desaforado nunha tola carreira.

E apertando coa man o costado esquerdo, Lueiro sentíase presa dun medo infantil á morte, que viña chegando por momentos, con un andar perguizoso e canso cheo de mouras torturas crueles.

E de novo a vida, a sua probe vida valeira, pasaba nun cortexo de pesares pola imaxinación. Os tempos de rapás, cando el andaba aos niños do monte de Garramal; os instantes alborales da sua adolescencia. Os días de desgracia e dór dos derradeiros anos... Corrían nun vertixinoso desfile de coadros animados, cheos de vida e de releve ante os desgarramentos capciosos das trebas.

O labrego esaminábaos atentamente. Non había en todos eles nin a menor sombra de vicio ou de pecado. A sua vida discurrira escondida, esbarando por un rego inalterábel, sin torcer nin desviare o seu rumbo decote fixo e igoal, camiño da morte que parecía agardalo sin presas.

Ningún remordimento podía, pois, enturbar os poucos días que lle quedaban no mundo. Lueiro traballara sempre e fora bo con todos, non recibindo en troques senón desprezos e malas auciões, abandono dos amigos e indifrenza dos parentes, que non lle tenderon unha man caridosa na sua desgracia.

Se verdadeiramente había unha vida máis alá, onde se premia aos bos e castígase aos maos, o vello nada tiña que reccar; mais se non a houbera, dabondo compensado quedaba de non voltar a sufrir outro tanto.

Así o Lueiro pensaba para se consolar; mais no fondo, un medo ao desconocido conmovíao até as bágoas. Contemplábase xa inerte, pechado nunha estreita caixa de piñeiro, a lombos de catro asilados, camiño do campo santo da cibdade. ¡Nin tan siquera o consolo lle quedaba de ser enterrado no adro da eirexa da sua aldea!

Así, soio, esquencido de todos, ficaría na noite eterna que acolle ás almas do outro mundo. Nin un ser querido que chorara por el, nin rapaciños enloitados que viñesen a pór frores na terra do sepulcro.

Nunca tan fondo nin mergurador fora nel o sentimento dooroso da soedade e do desamparo.

No máis íntimo da alma algo rebelábase á idea da morte. Era cal si a tranquilidade dos ríos que se van ao mar sin medo nin ledicia do piélago iñoto, vivira no seu esprito erguéndoo nun sentimento de inmortalidade.

O Lueiro finou por se non entender. Dun lado, o esprito con esta interrogación incontestábel —“¿Para qué o vivir?”. Do outro, o corpo resistíndose —“¿Para qué o morrer?”. En realidade, ¿el era posíbel

o morrer? ¿Sería posíbel o desaparecer ese sentimento de vida que era a alma mesma? ¿Entón, sería verdade que había un outro mundo e que a morte era samente unha insignificante variación? Algo atopou que afirmara a derradeira conxectura. Era el mesmo, era o seu espírito querendo persistir, o seu corpo que se derramaría en vermes con un canto prolífico de vida. ¡De vida sempre eterna!

No fondo da sala, tremaba aos pes dun Cristo a lus dunha lampariña con intermitencias agónicas, como unha estrela presa que quixera fuxir ao ceo e desprenderse con fortes aleteos.

Lonxe, ouvíase o berrar do Parvo de Codeseda, presa dun ataque de ramo cativo.

O Lueiro ficara dormido respirando congoxosamente, e na sua faciana comenzaba a marcarse a risada macabra e lúgubre da caliveira.

Súpetamente sintira un forte dór no peito, cal si unha pedra gravitara encol. A testa fíxoselle pesada e chea de ruidos; coma borracho, comenzou a falar cousas sin senso... As mans foron crispándose nun xesto de agarrar.

... Logo, un salaio, un salaio forte, intenso, de felicidade, de benestar pretórico...

Como saído do fondo dun pozo, Lueiro morreu ao respirar en liberdade...

No dormitorio, silencio, un silencio denso e mouro que era a mesma pas do Asilo, onde a morte é un hóspede familiar, que se senta agardando, asemade, á beira dos leitos dos durmentes.

Fora, no outo ceo, a Lua acochábbase antre as nubens negras, tembrorosas do frío.

... Unha estreliña morreu fuxitiva ate se apagar...

... Xa o mestre Prisciliano, vello astrólogo das terras de Tyde, dixera outrora que as ánimas dos mortaes purifícanse na Lua dos seus pecados e que as estrelas son símbolos das nosas vidas...

Pontevedra, Mes de San Martiño, 1923.

LAR, revista quincenal, núm. 5. - Ano 2, 31 de xaneiro de 1925. - A Cruña, Imp. Moret, 8.ª, 32 páx.

SANT - YAGO

Sant-Yago nasceu en Betsaida, cibdade da antiga Galilea, situada na costa norte do lago Genesaret (Palestina). Preto dela estaban as cibdades de Nazaret, Naín, Tiberíades e Cafarnaún, e asemade o monte Tabor; era unha terra fermosa, moi loubada dispois polo Flavio Josefo.

Sant-Yago, o noso, era fillo de María Salomé, que acompañou a Nosa Señora a Virxe María nos amargos trances. Seu pai, Zebedeo, era pescador do mar de Galilea i a sua familia descía da estirpe de David, i era irmao de Sant Xoán, o Evanxelista, que foi o seu primeiro maestro, e iste mandouno naquila embaixada que foi a perguntar a Xesús Noso Señor, “¿És tí o que ha de vir ou agardamos a outro?”. Daquela foi discípulo xa do Redentor.

Un día camiñaba o Salvador pola beira do Genesaret e viu ao Sant-Yago e Xoán compoñendo os aparellos do seu pai. Chamounos i eles abandoando todo, seguirono. Sant-Yago foi bautizado por Pedro, e Xesús chamoulle de entón o Fillo do Trebón.

Foi il testigo de toda a vida do Noso Señor e logo de recibir o Espírito Santo en forma de pomba, predicou en Palestina os Evanxelios, dimpois de benzoado pola Virxe. Daquela mataron ao Esteban, i en sonos apareceulle o Noso Señor decíndolle que fose ás Terras Galaicas. Embarcou en Iope, i un ventiño maino, dempois de longo viaxe, trougo a barca a varar nas praias da Nosa Terra no ano 35 da era cristián. Sete anos levou a padricar e fixo grandes milagres, dixo misa en Padrón e padricou en Braga Augusta onde había un templo á diosa Isis. Unha divina inspiración anuncioulle que o seu corpo sería enterrado en Iria Flavia e fixo o mandato aos seus discípulos.

De noite íñase a un monte onde erguera unha crus de pedra e alí falaba con Deus. Máis abaixo, nunha pena, convertíu a unha vella, quedando impresas as marcas dos seus corpos. Soperado a pouca

distancia dista pena hai un sitio onde invocando o nome de Xesús fixo nascer auga, que cura os andacios do corpo i os pecados do espírito. Logo foi á costa brava do Finisterre, onde estaba o tempro Ara Solis (¿Apolo?). Alí apareceulle Nosa Señora. Logo estivo en Lugo e na Coruña.

Logo con sete disciplos voltou a Xerusalén. Eran estes Torcuato, Cecilio, Tesifón, Esiquio, Indalecio, Eufrasio e Segundo.

Padricando en Xerusalén, os xudeos pra desfacerse dil, conchaváronse con Hermóxenes, que era un mago negro, e o Apóstolo venceuno, convertíndoo a El Señor.

Os xudeos por un escándalo prendérono ao fin e o Herodes decretou a sua morte.

Vendo que o seu fin era chegado, axionllouse, pregou a Deus e encarregou de novo aos disciplos que trouxeran o seu corpo á Terra Galega. Morreu na praza pública o ano 44 de El Señor.

Os xudeos arroxaron o seu corpo i a sua testa a unha cloaca de onde o recolleron os disciplos, emprendendo camiño de Galicia, cal de ele foi mandado. Camiñaban de noite, guiados por un anxo branco, i en chegando ao porto de Iope alcontraron unha barca aparelada i emprenderon camiño. Na pas do mar resoaban os seus cánticos loubando a Deus, as ardentías faguían un ronsel de neve no mar, e no ceo, coma nun espello, quedaba impreso o rastro da barca, formando a Vía Láctea, que chamano Galaxia en memoria da terra de promisión.

Entre Douro e Miño celebrábase unha festa, e un xinete, por desbocárselle o cabalo, caíu ao mar, saíndo cheo de cunchas de vieira preto da barca. E convertíuse ao Cristianismo. Unha vos no alto decía entón: "Os que adornados destas cunchas visiten o sepulcro do Sant-Yago serán recoñecidos como seus i alcanzarán mercede e gracia, pois istas cunchas son as insiñas do Apóstolo". A nave seguiu seu rumbo e foi varar á ría de Arousa, entrando polo Ulla e logo polo Sar, atracando a Iria Flavia; atano a barca a unha pedra que se chamou Pedrón (de ahí e de Patrión ven o nome da cibdá do Macías), puxeno o corpo nunha pedra que se convertíu en cadaleito do Apóstolo, e seguino viaxe pola terra meiga.

Vivía entón e gobernaba as Terras unha Raíña pagá, chamada Raíña Lupa. A duas légoas de Iria Flavia estaba o seu castelo que se chamou Castro Lupario. Os disciplos acudino a ela para que lles dira un lugar onde poideran sepultar o Corpo Santo, mais a Raíña recomendounos ao rei Filoito que demoraba en Duio, o que meteu en pri-

sión aos discípulos, que fono libertados polo anxo e fuxino recobrando o corpo do Mestre, sendo alcanzados na ponte do Tambre, mais a ponte afundiú aos perseguidores, cousa que foi un santo milagre, e o rei, daquela, convertiuse axiña. Mais a Raíña Lupa ficou anoxada e dixo aos discípulos que fosen ao monte Ylicino e colleran dous touros bravos pra conducilo morto ao seu sepulcro.

Saiulles ao encontro un terrible dragón que caíu súpetamente morto ao facer o siño da crus os discípulos. Colleno un carro e uncino aos touros, que ficaron mansos bois, i ao pe do monte Ylicino, que de entón chamouse Pico Sagro, sepultano ao Apóstolo nun fano, onde se rendía culto á vaca. A Raíña Lupa ficou conversa por tan grande prodixio. En Libredón ficano dous discípulos gardando o corpo, e cando morreron fono alí enterrados polos labregos, que eran xentes de moita piedade e bons cristiáns.

Logo ficou esquecido o lugar onde estaba o Corpo Santo, e houbo invasión de mouros negros, que foi grande tristura.

Mais unha noite un santo ermitaño viu grandes resprandores no Libredón, denunciou o feito ao bispo e descubrinno o corpo do Santo e mailo seu bordón. Fíxose unha eirexa e logo a Catedral, que foi grande gloria para a Nosa Terra.

MOSTRADOR

A FIESTA VALDEIRA

Pouco mais dun ano fai aínda que Rafael Dieste, noso mariñeiro e filósofo, ergueu ao vento o rexo masteleiro do seu primeiro libro "Dos Arquivos do Trasno" tan abondoso de lastre como cheo de salgadas lonxanías onde a inquedanza avisca viveiros de suxerencias novas.

Escolma de contos, voa na literatura ibérica; libro xuicioso, con toda a sólida amura dos libros ben madurados que axiña acadaron a atención que merecían. Algúns deles ficarán nas cabaceiras de honor da nosa literatura.

Hoxe presenta ao público a súa comedia de remate ledó, "A Fiestra Valdeira" onde o seu espírito analista e reflexivo atopou brandida e farturenta colleita.

"A Fiestra Valdeira" é a primeira obra de teatro galego, dese teatro noso tan ateigado de posibilidades que será un dos máis firmes esteos no rexurdimento literario da Galiza; como unha sonda certaíra, marca unha relación de fonduras entre a dramática insinificante de tempos anteriores e a dramática lanzal e rexa que con ela escomenza. Foi o dileuto crítico de arte Benjamín Cremieux o que dixo que o antigo problema* do teatro: ¿Qué deberei facer? ¿Cómo debo obrar? cambéase pol-o ¿Qué deberei pensar dos outros e de min?

Rafael Dieste crea os seus personaxes cō seu módulo i o seu coeficiente psíquico e desenrólaos ao longo do tempo coa precisión matemática das ecuacións; a cada instante de sorpresa en sorpresa, o autor esgota en variacións total-as potencialidades do personaxe central don Miguel; nunha perspeutiva de situacións o derradeiro personaxe, o Mozo Anónimo sai do mar un instante pra voltar a fundirse coel.

* No texto, "probe", evidente errata.

O seu temperamento analista incrinase ao dramático como o fogueiro á terra; de facer tan enteiros os personaxes eles mesmos atópanse incompatíbles e dos seus beizos escoa toda a comedia sin que o autor teña outra cousa que facer que darlle a cada un o seu. No fondo do diálogo pulido e peiteado latexan total-as posibilidades do drama, os caracteres están tan dispostos, tan carregados e combinados en fatalidade que a desgracia vese chegar dun instante a outro; no remate alá fora non se sabe como as cousas veñen ao rego e fuxe a desgracia fungando coma un abellón.

Ao longo da comedia vai un río lírico e tenro, un canto que non falan as bocas, ao mar no lonxe, ao mar canso e bravo que se deixa acariñar coma un can pol-a man calluda de peirao pescantín.

“Fiesta Valdeira” é como deixamos sinalado o comenzo do teatro galego mais hai aínda unha outra obra cicais de mais teatralidade e máis definida, falamos da Traxedia do Cabalo Branco do mesmo autor publicada fai tempo nas planas de “El Pueblo Gallego”.

Coido sinceramente que por esta vez Rafael Dieste acertou cō seu verdadeiro camiño e que o teatro tan felismente encetado por el dará abondosas colleitas pra maior gloria da *Terra*.

L. AMADO CARBALLO

Pontevedra, agosto, 1927.

A NOVA BANDEIRA

ATTO

De PROEL

Das suas palavras proclamação,
das suas palavras proclamação,
das suas palavras proclamação.

PRIMEIRO

Os seus regimentos,
os seus regimentos,
os seus regimentos,
os seus regimentos,
os seus regimentos,
os seus regimentos,
os seus regimentos,
os seus regimentos,
os seus regimentos,
os seus regimentos.

SEGUNDO

Os seus regimentos,
os seus regimentos,
os seus regimentos,
os seus regimentos,
os seus regimentos,
os seus regimentos,
os seus regimentos,
os seus regimentos,
os seus regimentos,
os seus regimentos.

of a more complete knowledge of the
the country and its resources and the
to the people and to the government
on the part of the people and the
an important factor in the
being - and the people and the
a student and the people and the
of the people and the people and the

and the people and the people and the
of the people and the people and the
of the people and the people and the
of the people and the people and the

DOOR PROBLEMS

of the people and the people and the
of the people and the people and the
of the people and the people and the
of the people and the people and the
of the people and the people and the
of the people and the people and the

of the people and the people and the

of the people and the people and the

A NOSA BANDEIRA

AZUL

Os pinos, foguetes verdes;
das suas ponlas pendurado,
chora o ceo estremecido,
do gris inverno amaiado.

BRANCO

Os ledos regueiros,
mozos e algareiros,
van á romaría
tocando os pandeiros.
Pandeiros de prata,
de breixas, de neve,
vasos cristaiños,
onde o día bebe.

ESCUDO

O cáliz do sol reverte
roxo sangue do serán.
Sete estrelas, como pombas
que tornan ao seu pombal,
crucifican o silenzo
arredor do Sant-Graal.

SAUDADE

Meniña, pecha a fiestra,
non deixes á noite entrar;
para tebras ben abundan
éestas que comigo van.

O vento anda espenuxado
oubeando como un can,
e na zanfona do bosque
salouca un tolo cantar.

Qué arelas tan fondas sinto
de deixala alma vagar,
de perdelo corazón
como unha dorna no mar.

Este fondo mal que eu teño
ninguén mo pode sandar;
a miña alma no ensono
por vieiro iñorado vai.

É o herdo da nosa raza
esta mágoa de ideal;
sentir remotos degoiros,
chorar sin saber o mal.

Meniña... pecha a fiestra,
non deixes á noite entrar;
para tebras ben abundan
éestas que comigo van.

NA OUTA NOITE

O chíó alongado do silencio,
pérdese ao longo das ruas molladas;
o seu río dourado fura as tebras
e tende un cabo morno ás añoranzas.

É a hora do valeiro, a hora dos soños,
en que na alma as verbas acochadas
dúrmense no pombal do pensamento,
recollendo o seu bico baixo as azas.

Unha emoción de mar nestes instantes,
meu corazón anoitecido orballa,
e relembro o agarimo dondo e amargo
da tua cabeleira como unha alga.

No ronsel do hourizonte, brila o forno
onde tempran seu fío as alboradas,
i engurrúñase a noite nun salaio
domente vai erguéndose a luzada.

NOITE MAREIRA

No ébano xélido
do *skating* da ría,
voltexando ledas
esbaraban as luces da vila.

No fío da praia
as dornas durmidas,
debruzadas carón da marea
nun soño de illas.

Nas ponlas do vento
o trebón pousado
era un moucho de negro prumaxo
que agoira os naufraxios.

Unha lua verde
penduraba no mouro silencio
un longo sorriso
de esquelete vello.

ABRENTE

Antre os teixos piñeirales
o rexoubante camiño
cingue os chorosos herbaes
en feixes amañecidos.

No mar derretiuse a lua.
No peitoril da montana
está o sol a madurar
antre unhas nubens de palla.

A campía aterecida
abre os olliños mollados,
no dondo berce do abrente
con tenro mimo dourado.

As campanas da parroquia
brincan na alma do campo
como puchos rebuldeiros
na esponxa dos toxos bravos.

No río desperto aboia
morta a paisaxe calada,
na corrente van as cores
desfeitas i esnaquizadas.

O mozo vento mareiro
funga un cantar esquencido
que chove frores nas leiras
entumecidas de frío.

PONTE E RÍO

No quente colo do día
choran nos ollos do río
campanas que van ao mar
cun repinique de vidro.

O monte amasa na ría
o trigo, de sol ben moído,
—Pan de Deus para a paisaxe,
e nas ágoas roibo viño—.

A corrente vai no quenlle
afinando un marmurío.
Xabonándoa con fervenza
lávalle a roupa o muíño.

Romeiro pra Compostela
pasa o vieiro pelengrino,
montado ao lombo da ponte,
sin se mollar no camiño.

Esta ponte é un San Cristobo,
un xigante compasivo
que agarda a que outra vez veña
polo mundo, o Deus-meniño.

Ten no día esta paisaxe
un símbolo cristaiño.
Pra camiñar polo mundo
abrázanse, ponte e río...

ROMAXE

¡Santo Cristo de Xende...!
¡Roxa e mol terra do pan...!
Na longa agulla do río
vai enfiado o luar.

Pola estrada cobregante,
até a tua porta van
de xionllos as estrelas,
para arder no teu altar.

Fuxiron as bateladas
ao despertala mañán,
antre xilgaros e merlos
polo bosque a rebuldar.

De lonxe a gaita grileira
chega falando co mar.
Nas risadas dos muíños
vai envolvemento un cantar.

Nos picheles de espadeiro
estáse o sol a afogar,
damente o violín do cego
somella o chiflo de Pan.

¡Santo Cristo de Xende...!
¡Roxa e mol terra do pan...!
Pastan as nubens na frouma
dos piñeiros máis lanzals.

O CRUCEIRO

O xesto monacal de pedra
benzoa o acougo da aldea...

Axióñllanse os camiños
abrazados ao cruceiro,
nunha azul eternidade
de pedra e ceo.

A agonía do sol-por
conmove o planto da terra,
e a paisaxe presígnase
con santas cruces de pedra.

A campaiña de prata
do día,
latexa un *ángelus*
de epifanía.

E o sol agoniante
ven a encravarse na cruz,
abrindo os marelos brazos
como o salvador Xesús.

FOGUETE

Rube o foguete ás outuras
facendo sega de estrelas.
¡Dourado outono de gachos!
¡colleita de luces secas!

Como pedradas os tira
o labrego fogueteiro,
escachando con estrondo
o vidro do outo ceo.

Beira do río, os tellados
empúrranse a coller canas,
e con medo de rapaces
engorripan as espaldas.

No queipo do val caíran
xa serodios, os luceiros,
como os ácios de albariño
nas vendimas do setembro.

Aló, no lonxe da ría,
o aldeán vento mareiro,
botando escumas de foulas,
arremeda ao fogueteiro.

L A R

Anda a choiva no tellado
como unha galiña choca,
que nesta noite ficara
do poleiro porta afora.

Con arelanzas de lobo
o vento abanea as portas
e oubea doídamente
nas tebras molladas, fondas...

Alá xunto da cociña
oíse o meniño que chora,
atrecida de medo
sua voz no silenzo aboia.

As mans abuadas da choiva
baten nas costas do mar
e con leda brincadeira
a foula canta un cantar.

Aceiteira...

Vinagreira...

Chascorrás...

ENTERRO

Rosario de salaios
na lama do camiño
a pur do morto arrastro.

Os sinos sachaban
no camposanto
terra mollada.

No frío silencio
caíu a pedrada
do cadaleito.

Bicaron ao morto
os beizos mollados
do ceo do outono.

Ficaron as bágoas
e as despedidas
tamén enterradas.

A MAÑAN DE CORPUS

Pola mañán de ben cedo,
colmeas de ouro, as campanas
espallan o fulvo enxame
de viaxeiras badaladas.

Cheiran a xardín as ruas,
alamedadas de rosas.
No ar chilan anduriñas
como nenos sin escola.

Pola ría, van as dornas,
moceiras, engalanadas.
O sol —manso boi bermello—
pasta no verde das ágoas.

As cores do arco da vella
ferven na danza de espadas.
Na ágoa dos tamboriles
aboia unha ribeirana.

TABERNA

Chove fora. Nas pozas
aboia a luz do gas.
Na lameira da rua
entérrase un cantar.

Mariñeiros de Amberes,
de Cork e Rotterdam...
O acordeón borracho
fala inglés, alemán...

.....

Na folla do coitelo
fuxe a luz cal no mar.

NOCTURNO DE BURGO BAIXO

Ennovelados no fulgor da lua
os faroles nas pozas aluciantes,
co xesto recadado do asesino
lavan as longas mans cheas de sangue.

Polas ruas eibadas desprumaba
a albar riola das fuxidas horas.
O tempo foi deitarse antre as montanas
no leito branco e mol das nubens mortas.

No silencio hai un crimen inconfeso,
a noite ten o corazón fendido;
dos seus ollos cegados polas tebras
escoa a vida nun xemer de río.

A MAN ALALÁS

Son lostregos de verde mollado,
que aturuxan nas ponlas dos pinos
pregoando a chegada do día,
os tremantes cantares doídos
que maina acompasa
a chorosa fuxida do río...

A alma do campo choraba nos ceos
unha sonatina de violoncellos.

CALOR

No vulturno acorado da sega
a ría debulla
mazorcas de sol.

O vento mareiro silenzoso chega,
a durmir a sesta
no céspede mol.

AFOGADO

A ágoa tan serea
como o ceo quedou,
mais aboia á luz da lua
o cadavre da súa voz.

O GALO

Abrele as portas ao día
De O GALO
que xa na fonte da tua
está lavada a maná.

Botalle o teu aturuxo
á paisaxe desde o val
que o gran balbo das estrelas
cairá senodio no mar.

O tempo cheo de frío
busca un anaco de sol,
acéndelle unha foguetra
co lume da tua voz.

S - 6

A súa queixa no brañal
debulla nun voz de prata
a forte, nunha sonata
no clavecín de cristal,
e acrente dunha alveira
moza no violón,
con triste e pesado son
unha abelja aventureira.

ALALÁS

Son batregas de verde molhado,
que afurizam nas pedras dos pinus
pregando a amargura do dia,
sem de ninguém a companhia.
De repente, os tremores
que malco acompaña
a chorosa fúria do rio.

A alma do campo choraba nos ecos
mha solidão de vespantellos.

CALOR

No vulturas acordado da sega
a na debulla
maneyras de al.

O vento maestro alicuzado chega,
a dormir a festa
no campo tual.

AFOGADO

A água tan secca
como o coo quebra,
mais abota a luz da lua
o cadavra da sua voz.

O GALO

Ábrelle as portas ao día
coa chave do teu cantar
que xa na fonte da Lua
está lavada a mañán.

Bótalle o teu aturuxo
á paisaxe dende o val
que o gran balbo das estrelas
cairá serodio no mar.

O campo cheo de frío
busca un anaco de sol,
alcéndelle unha fogueira
co lume da tua voz.

S - 6

A sua queixa no brañal
debulha con voz de prata
a fonte, nunha sonata
no clavecín de cristal,
e arrente dunha silveira
monea no violón
con triste e pesado son
unha abella aventureira.

Aló nun souto remoto
un grilo ben afinado
trema un fadiño miñoto
“muito ben repinicado”,
e o concertista pin pin
rebuldante polos matos
acompañao en pizzicatos
no seu besgo violín.

O xílgaro máis alá
con voz de tipe barata
acomete unha fermata
de ópera italiá,
e o cuco no piñeiral
con gran degaranza proba
na frauta do trinque nova
toda a escala natural.

Entran “a tempo” facendo
os piñeiros violinistas
en compañía dos soístas
un sentimental crescendo,
e como na Pastoral
ten un canto realista
de emoción oitocentista
o rego antre o salgueiral.

3 - 2

A súa voz no bosque
debulla con voz de prata
a fonte, nunca cansa
no clavecín de cristal,
e errante domba alviza
mones no violín
con triste e pesado son
unha abella avorazada.

DESCONSOLO

Deixando á fonte a chorar
fuxe o río polo quenlle
con pasadas de cristal...

—Ai amante, amante
¿cándo voltarás?,
será pola Páscoa
ou pola Trindá...

O cantar do merlo
quérea consolar:

Voltará o amante
ben cedo cicáis,
cicáis pola Páscoa
ou pola Trindá.
Pon frores no pelo,
si é de lei, virá.

Contéstalle a fonte
no seu saloucar:

Amores que fuxen
xa non voltarán,
nin pola Páscoa
nin pola Trindá.
Soio follas secas
Outono me ha dar.

Ficaban tan soio
na branca mañán,
o fuxir do río
i a fonte a chorar.

AS CANTIGAS DO BERCE

Un carrizo namorado
afogouse nun luceiro;
chora o monte i a campía,
de loito vestiuse o vento.

Como un paxariño horfo
nas mans morréuseme o día,
arrechegueino ao meu peito
por ver si lle daba vida.

Vaite choiva e vente sol
que imos a xogar á leira
co moneco bonitiño
que meu pai trouxo da feira.

Aquel berce está valeiro
i a naiciña anda a chorar,
o meniño está no ceo
coas estrelas a brincar.

A campía escurecida
chora tremando co frío,
a probiña quedou horfa
que o día afogou no río.

OS REIS

Na branca noite de inverno
acochadiño co frío,
envolveito no luar,
no salgueiral chora o río.

O camiño torto
que vai pra Belén
levaba no colo
aos tres vellos reis.

Anda a lua polo ceo,
vaga lembranza a chorar,
o vento ficou pousado
nas ponlas do piñeiral.

A estreliña errante
aboia no alén,
dos mares do ceo
bíblico bourel.

A noite está caladiña
e o silencio abriu as azas,
pra non espertar ao neno
até os astros se pararan.

Ao roibo meniño
que ven de nacer,
dos xardíns da gloria
tenro caravel.

Polos montes e valgadas
chegan pastoriños nenos
levando nos corazóns
arrecendores de encenso.

Líricas ovellas
andan a xemer
no colo das mozas
con voz de rabel.

Cantan salmos as estrelas
acunadas polo mar
que brúa con son de órgao
unha canción de arrolar.

Cinguidos das tebras
os velliños reis
camiñan soñando
co amanecer.

Polas raiolas da lua
baixan falando a modiño
anxos que velan o sono
do divino pequeniño.

O craro camiño
que levaba aos reis
chegando onda o neno
bicáballe os pes.

MUIÑEIRA

Brinca o sol...
na campía noiva...
como un corazón...
Brinca o sol...

Unha mañán de San Xoán
atopei a fror das ágoas,
dende aquela levo en min
unha mágoa de arelanzas.

Na terra...
no ceo...
no monte...
no val...
Non atopo acougo
pra tan fondo mal.

Agora que ven o tempo
dos romaxes e rueiros
confesarei meu amor
á meiga nena que eu quero.

Cantor
reiseñor
que cantas á lua,
que cantas ao sol,
dame o teu tremar;
que chore ou que morra
arelo cantar.

No peito do serán tenro
cravei unha bágoa branca
e cando chegou a noite
era unha estrela de prata.

Chouta no muiño
tolo remuiño
das ágoas ferventes
a espuma alboral.
Cantigas de amores
as bágoas da lua
a oito no chan.

As campanas de Mourente,
as campanas de Marcón,
xogan nas nubens do ceo
pola festa do patrón.

Corren toleironas
apañando estrelas
no fondo do mar.
A cantata lírica
dos grilos nas leiras
recende a luar.

Con limpos traxes de festa
bailan copras e alalás
encol das veigas lavadas
polo orballo da mañán.

Brincan con ledicia
de donda caricia
pola herbiña mol,
segándoos con fouces
de lua crecente
apañan nun feixe
os raios do sol.

O luceiro namorado
dos falares da fontenla
quixo ser folla outoniza
pra verse afogado nela.

Un triste cantar
pendura das ponlas
daquel piñeiral
bágoas de saudade,
tenra despedida
ás azas das dornas
que van polo mar.

A campía escurecida
chora tremando co frío,
a probiña quedou horfa
que o día afogou no río.

Velo ehí vai o sol,
abuado, tristeiro,
sin lus, sin coor...
Velo ehí vai o sol...

MARIÑEIRO

Era un peixe e ficou presa
a tua ollada sangal
no aparello do hourizonte
sin poder ir máis alá.

Pigoreiro
das mansas foulas
que borracho de lua estás,
nos teus ollos debalan os lonxes
como as foulas no horfo areal.

No *Stadium* do mar aberto
sintindo a marea ampear
ganache o *Derby* do vento,
Jockey en foulas *pur sang*.

Mariñeiro
—poeta das ágoas—
o teu remo bravo e lanzal
escribiu unha estrofa na ría
para un canto de libertá.

Teu corazón ao garete
algún día ancorarás
nos portos sentimentales
que treman no teu ollar.

Mariñeiro
de ollos viaxeiros
—irmandado co temporal—
o proel ispido da canzón tua
no argazo balbo foi aniñar.

Nunha noite de galerna
os ventos atoparán
como unha cruz, teu cadavre
nas mans viudas do mar.

PANDEIRADA DO BO E DO MAL TEMPO

Quente como un corazón
nos secos beizos da terra
hoxe deita sangue o sol.

O vento é bon tecelán
que cos novelos das nubens
fai unha sabán ao mar.

Soa o mar como un pandeiro
nos cons da costa baruda
baticado polo vento.

O sol berrou coa mañán,
ela ten bágoas nos ollos,
el non saíu a alumear.

Pra tomar pulo no vó
o sol púsase na terra
nos uzales do Avión.

Cando vai pechando a noite,
a neve con medo ao lobo
ven baixando polo monte.

ARRIEIRO

Oubeando pola bouza
o vento murcho do outono
anda pola noite adiante
triste como un can sin dono.

Ao baixar polo Paraño
xa se esperguizaba a Lua
antre as follas dun carballo.

Polo camiño de estrelas
esbara o cantar do arrieiro,
leva o compás nas campaiñas
o macho que vai dianteiro.

Medra como unha marea
o abalar perguiceiro
das montanas de Tras-Deza.

Nos meus beizos dorme o bico
que algún día che hei de dar
como dormen as estrelas
arroladas polo mar.

Ao chegar ao Carballiño
eran as doce na Lua
i estaba morto o camiño.

No argadelo do teu corpo
devano a miña emoción,
un repinicar de estrelas
voa no meu corazón.

A costiña de Canedo
agarda ao sol que lle faga
a loira trenza do pelo.

Contéi meu querer á Lua
por non ter con quen chorar,
dende entón as miñas mágoas
son dondas como o luar.

Xa canta o vento gaiteiro
peiteando os souts barbudos
que a luzada virá cedo.

Pra o muiño do luar
que fartan ríos de tebras
a moura moega do ceo
botaba o seu grau de estrelas.

CANTO DE ARADA

O val é un niño quente
onde de espaldas á igrexa
por dereito de pernada
cásase o arado coa terra.

Sementías de milleiros
e montanas cachapudas...
¡Terra brava de Soutelo!

O sol vai guiando ás nubens
coa sua aguillada tépeda,
brinca coma un chafarís
o cantar dunha laberca.

Rube pola encosta o vento
levando feixes de nubens
acarón de Sanguñedo.

Ceo e terra están ispidos
como outrora Adán e Eva,
foi a mazán do pecado
unha nuben volandeira.

Na caeira de Vilariño
ao chegala primadeira
fai a brétema o seu niño.

As nubens choutan á comba
coa corda do arco da vella
e polo monte os camiños
fuxen co medo das tebras.

O sol cara a Millerada
vai segando na ferrán
coa sua fouce dourada.

En ringla polo hourizante
coas candeíñas acesas
ventaba a morte do día
a Compañía das estrelas.

Xa saíu a Lua choca
levando o fato dos pitos
enriba de Pardesoa.

Encol da Terra de Montes
funga o Sol como unha abella
deixando vinchas de mel
escoando polas leiras.

O vento cego relouca
viudo de clocheles e árbores
no casal de Vilapouca.

PONTEVEDRA

(Século XIX)

*Pontevedra é boa vila
dá de beber a quen pasa
a fonte na Ferrería,
San Bartolomeu na praza.*

No dondo colo do vento
quedouse a choiva durmida.
Lonxe as casas da cibdade
baixan a beber na ría.
Dos beizos escoa a copra
Pontevedra é boa vila.

Cando o sol cae nas pedras
pescudando un grolo de ágoa
a sombrilla abren os árbores
para o paxaro ximnasta.
Fervendo luz de lua fresca
dá de beber a quen pasa.

Choutando polos clocheles,
entrou o Corpus na vila.
Chora esquencida na rua
a gaita recén nacida.
Ó ceo vai como un foguete
a fonte na Ferrería.

Trema no berce da tarde
a vella voz de guitarras.
Ó pe da rexa amorosa
veu morrer o toque de Ánimas,
que bota a pastar nas nubens
San Bartolomeu na praza.

Quando o sol se põe
E a noite se aproxima
E os cantos se abrem
E os ecos se ouvem

POEME Nº 19
(Século XIX)

Quando o sol se põe
E a noite se aproxima
E os cantos se abrem
E os ecos se ouvem
Quando o sol se põe
E a noite se aproxima
E os cantos se abrem
E os ecos se ouvem

Quando o sol se põe
E a noite se aproxima
E os cantos se abrem
E os ecos se ouvem
Quando o sol se põe
E a noite se aproxima
E os cantos se abrem
E os ecos se ouvem

Quando o sol se põe
E a noite se aproxima
E os cantos se abrem
E os ecos se ouvem
Quando o sol se põe
E a noite se aproxima
E os cantos se abrem
E os ecos se ouvem

POEMAS SOLTOS

POEMAS SOLTOS

CARÓN DO ATLÁNTICO

Hai lóstregos de espranza
na lonxitude do mar
e comenza a alborada
nun céltico cantar.

A belida Galiza
durmida nas suas mágoas
pon un ronsel de prata
na inquedanza das augas.

Na súa misa lírica
leva o Santo Graal
e comulga con sol
no tempo do aserán.

Os seus ollos chorosos
contempran o camiño
que trazan as estrelas
en branco remuíño.

I a nosa santa Terra
magoada de penares
escoita a canción brava
que balbordan os mares

Soñando no futuro,
esquencendo o presente.
Leva no seu ollar
a lumeira do abrente.

Os roxos aturuxos
encenderon no lonxe,
lumeiradas de sangue
nos cabezos dos montes.

Camíña de vagar
unha estrela viaxeira
e na conca de ría
bebe o sangue da Terra.

O mar salaia néboa
que ven chamar ás portas
e para a nosa patria
de amor pide unha esmola.

Caíno as suas verbas
nas nosas mans abuadas
co exilio merancórico
das rosas esfolladas.

Novou na nosa alma
seu ollar bizantino
i a sua roiba voz
tornarános meniños.

E pola corredoira,
fan antre as silveiras
as escumas de lua
como tépedas breixas.

Hai lóstregos de espranza
na lonxítú do mar
e comenza a alborada
nun céltico cantar.

Que viva, que viva,
que viva, que viva,
que viva, que viva,
que viva, que viva,
que viva, que viva.

MOSTEIRO

As tuas campás cantoras
fuxiron da capoeira
a aniñar noutro clochel.
¿Voltarán coa primadeira?

Os paxaros cantan misa
e as maus oxivais arrolan
os niños dependurados
como lámpadas das bóvedas.

Fuches denantes de Deus,
agora és de natureza,
pois teu silencio fuxiu
e a vida prendeu na pedra.

Pontevedra

A gaita desta pingoteira
como chruva esteleceida,
envolve nos seus saizos
vorn ao ceo as canzinas.

Que viva, que viva,
que viva, que viva,
que viva, que viva,
que viva, que viva,
que viva, que viva.

A Nosa Terra, n.º 240. Ano XI, 1 de setembro de 1927.

Candia de vapor
unha estrela viaxeira
e na couca de ría
bebe o sangue da Terra.

PANXOLIÑA DE NADAL

e para a nova patria
da amor pide unha estrela.

Fariña levián da lua
aboiando polo ar.
Neve de estrelañas mozas
que se chapuzan no mar.

Que viva, que viva,
que reine, que reine,
o Verbo encarnado
que é o rei dos reises.

Bailan as verdes cantigas,
con estrelañas nas mans,
unha nova muiñeira,
vestidiñas de luar.

Que viva, que viva,
que reine, que reine,
o noso meniño,
que é o rei dos reises.

A gaita deita pingotas
como chuvia estrelecida,
envoltas nos seus salaios
voan ao ceo as cantigas.

Que viva, que viva,
que reine, que reine,
o Deus feito carne
que é o rei dos reises.

Encol das nubens vagantes,
van as copras polo val,
adormecidas no berce
da donda paz aldeán.

Que viva, que viva,
que reine, que reine,
o señor dos ceos
que é o rei dos reises.

O tambor riza o silenzo,
as cunchas rañan as tebras,
o bombo maza no coiro
da noitiña rebuldeira.

Que viva, que viva,
que reine, que reine,
o fillo da vida,
que é o rei dos reises.

Esta noite é Noite-Boa,
de alalás e de ruada.
Brinca a lua polo ceo
tecendo unha ribeirana.

Que viva, que viva,
que reine, que reine,
o fermoso neno,
que é o rei dos reises.

Folla impresa, sin firma nin data, facilitada polo poeta, íntimo amigo de Amado, Xohán Vidal Martínez. O título orixinal era NADAL, pero o autor engadiu da sua man PANXOLIÑA DE, e ademáis correxiu na estrofa 5.ª, v. 3.º, a palabra orixinal "montadas", por "envoltas"; tamén na estrofa 9.ª, v. 4.º, substituiu "rebuleira", posibre errata, por "rebuldeira". Esomesmo, o autor suliñou as formas diminutivas "estrelañas" (duas veces), "vestidiñas" e "noitiña", cicáis por lle semellar de máis. Non sabemos se esta composición, cuia folla está en branco polo reverso, se tería publicado nalgunha revista ou xornal, ou si se destinaria a ser espallada por algún fato de cantores populares de *Reises*, segundo o vello costume.

Que viva, que viva,
que teine, que teine,
o reñor dos ceos
que é o rei dos teñax.

P O R T O

Azas azules do mar,
que se plegan nun desexo
de hourizontes desatados
que cinguen o fulvo ceo.

Cos beizos cheos de escumas,
de foulas e de gaivotas,
a marea espelleante
balborda verbas iñotas.

Rempuxón de ir polo espazo,
de marchar nos neboeiros,
de esquencer na auga do día
o corazón perguiceiro.

De infundir a nosa vida,
como unha aperta, no mar;
de sentir na alma a bonanza
das arelas de chorar.

No bauprés dun galeón
pendurei a alma mollada,
i o verde vento do mar
afogouna na alborada.

El Diario de Pontevedra, 4 sep. 1928. Homenaxe a Amado Carballo.

* * *

Chamade ao luar labrego
pra que estea o val mais belido,
pendurai lumes de estrelas
nas revoltas dos camiños,
pois din que voltará ao mundo
Noso Señor Xesucristo.

Houbo sinais no ceo,
mais o mundo endurecido
se non decatou ó ollalas
de ter todo apercebido,
o lume da súa estrela
ficou no ceo esquencido,
e voltará soio ao mundo
Noso Señor Xesucristo.

El veu para os que o chamaron,
El veu para os aflixidos,
pra os que non teñen consolo
nin outro doce agarimo
que lembrar o que falou
Noso Señor Xesucristo.

Están os ceos de festa,
o vento canta a modiño
nas cordas dos piñeirales
e o mar debala a estantío
pra oucir o que agora fale
Noso Señor Xesucristo.

Petade forte na alma
e deixar que fale o espírito
acochado na súa cova
cousas que non sinte o ouvido,
e encendei lumes de festa,
pois ven perto do camiño,
chegando está á nosa porta
Noso Señor Xesucristo.

SONATA ALDEÁN

ALLEGRO

Os tronos da foguetada
escachan as nubens mestas;
bagullas roxas e azules
verte a noite encol da terra.

ANDANTINO

Laiándose polos ceos
o verde vento do campo
pousa bagullas nas ponlas
azules, do sol calado.

SCHERZO

O muíño moe o día
antre as mimosas doentes
cun cantar de retesía
prendido nos duros dentes.

ADAGIO

Cal vai o serán morrendo
a mergullarse no mar,
o meu corazón doído
na morte busca unha paz.

	Págs.
Luís Amado Corbeiro	1
ESCOLA	
Os probes de B. REXISTRO	37
Sant-Yago	58
Mostrador. A liestra velleira	61
de "pogos"	
A nosa bandeira	65
Saúde	66
Na outa noite	67
Noite canteira	68
Abrante	69
Ponte e río	70
Romaxe	71
O cruceiro	73
Foguete	74
Lar	74
Estiérro	75
A mañán de Corpus	76
Taberna	77
Nocturno de burgo baixo	77
Aíndá	78
Calor	78
Afogado	78
de "o ano"	
O Gale	81
S - S	81
Descendo	83
As cancegas do terra	84
Os Reis	85
Mulleres	85
Murdeiro	88
Pendeirada do bo e do mal tempo	91
Arxente	92
Carto de Apada	92
Pantevedra	93
Formas clásicas	
Carto de Atlántico	93
Mosteiro	101
Panzollón de Nadal	102
Porto	104
Chamado ao 1887	105
Sousta aldeán	106

SONATA ALDEÁN

ALLEGRO

Ortizo
O mundo do mundo
escurece a noite
bagullas foxas e azules
verte a noite azul da terra.

ANDANTINO

Lalándose polos ceos
o verde vanto do campo
pousa bagullas nas pontas
azules do sol calado.

MOERENDO

O mallo moe o día
entre as minucias doentes
cun cantar de ríeida
prendido nos dentes.

ADAGIO

Cal vai o serán morrendo
a mergullarse no mar,
o meu corazón doído
na morte trisca unha ma.

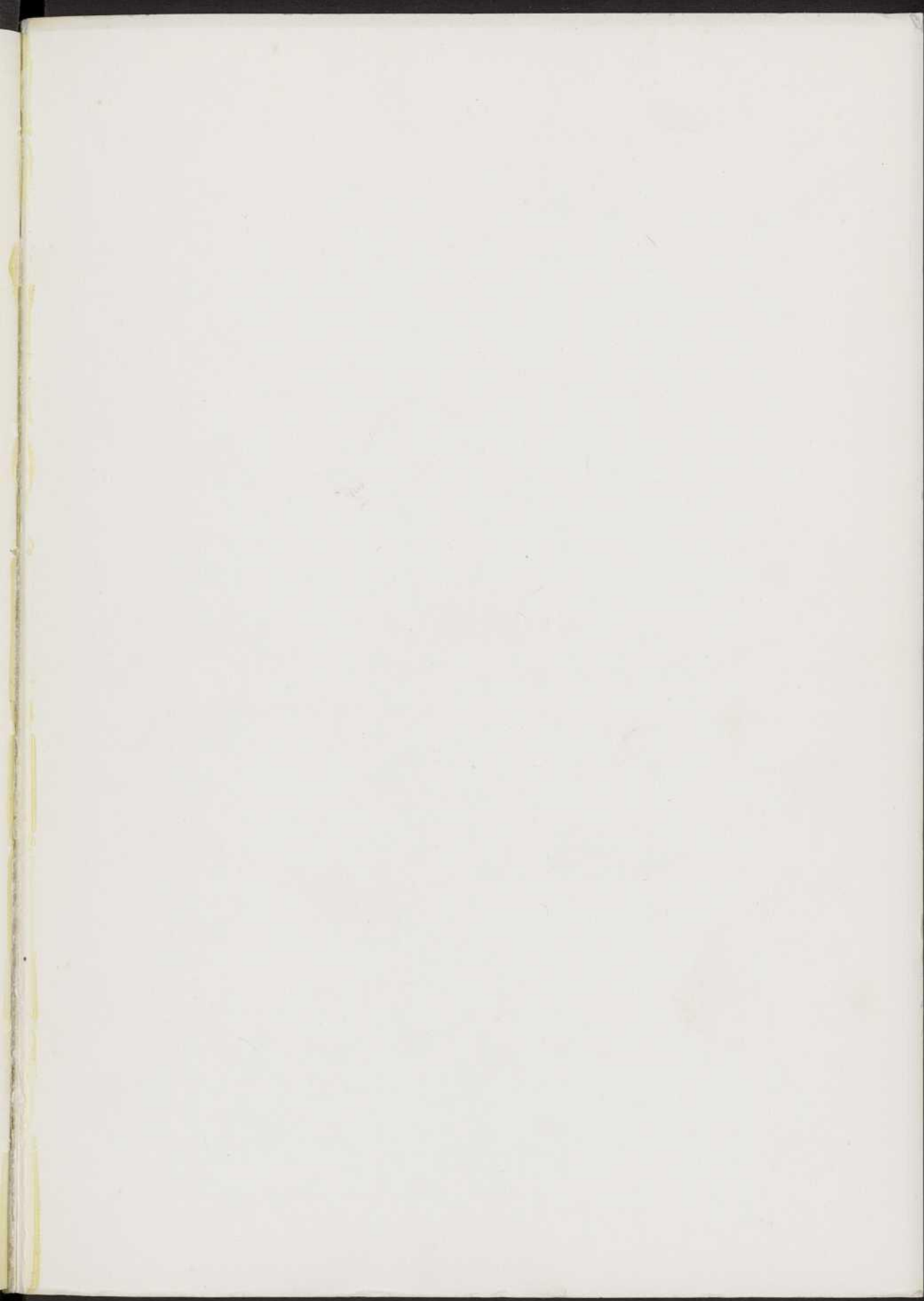
	<i>Páxs.</i>
<i>Luis Amado Carballo</i>	7
ESCOLMA	
Os probes de Deus	37
Sant-Yago	58
Mostrador. A fiestra valdeira	61
DE "PROEL"	
A nosa bandeira	65
Saudade	66
Na outa noite	67
Noite mareira	68
Abrente	69
Ponte e río	70
Romaxe	71
O cruceiro	72
Foguete	73
Lar	74
Enterro	75
A mañán de Corpus	76
Taberna	77
Nocturno de burgo baixo	77
Alalás	78
Calor	78
Afogado	78
DE "O GALO"	
O Galo	81
S - 6	81
Desconsolo	83
As cantigas do berce	84
Os Reis	85
Muiñeira	87
Mariñeiro	89
Pandeirada do bo e do mal tempo	91
Arrieiro	92
Canto de arada	93
Pontevedra	95
POEMAS SOLTOS	
Carón do Atlántico	99
Mosteiro	101
Panxoliña de Nadal	102
Porto	104
Chamade ao luar	105
Sonata aldeán	106

7	.....	Uma Aveada Capelão
ROMANOS		
37	.....	Os profetas de Deus
53	.....	Sanct-Yago
61	.....	Mostrador A festa valdeira
DE "PROSA"		
63	.....	A nosa parreira
65	.....	Saúde
67	.....	Na outa noite
68	.....	Noite mansa
69	.....	Aranda
70	.....	Fonte e rio
71	.....	Homaxa
72	.....	O cruceiro
73	.....	Fregues
74	.....	Isa
75	.....	Enxerto
76	.....	A maná de Gurgas
77	.....	Tapeta
77	.....	Resturo de burgo baixo
78	.....	Alaia
78	.....	Calor
78	.....	Alagado
DE "O SAO"		
81	.....	O Galo
81	.....	S - S
82	.....	Desonxado
84	.....	As canellas de beto
85	.....	Os Reis
87	.....	Aldeia
89	.....	Mateiro
91	.....	Randirada do bo e do mal tempo
92	.....	Artista
92	.....	Canó de arada
92	.....	Pontevada
ROMANOS SOLIDOS		
99	.....	Carón do Atlántico
101	.....	Mateiro
102	.....	Panxella de Nadal
104	.....	Foro
105	.....	Chamado ao luar
106	.....	Sonata sidra

Rematouse de imprentar
nos talleres
de "Artes Gráficas Galicia, S. A.",
rúa de Segovia, 15, de Vigo,
o 16 de maio do 1982,
véspera do
DÍA DAS LETRAS GALEGAS

Remontons de l'imprimerie
nos tables
de "Artes Gráficas Gallegas, S. A."
rue de Beato, 12, de Vigo,
à 18 de maio de 1931.
Viggo de
Rta das Letras Gallegas

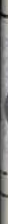

REA

A

3

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

LIBRARY

PHYSICS

AND

ASTRONOMY

DEPARTMENT

OF

PHYSICS

AND

ASTRONOMY

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

LIBRARY

PHYSICS

AND

ASTRONOMY

L. A. CA

GALE

COR

BLÁZQUEZ

•

VII DA

E

OBRA

DE

AMAD

DE

CAR

BALLO